

QOY ƏDALƏT ZƏFƏR ÇALSIN!

"SƏS" qəzeti mənim
üçün ən əziz qəzetdir

№ 147 (7315)

Zelenski: Odessada Azərbaycan
şirkətinə məxsus enerji obyektinə
zərbə qəsdən endirilib

2

Azərbaycan – etibarlı və mühüm tərəfdaş!

2

Prezident İlham Əliyev İsrailin və Slovakiyanın
Azərbaycanda yeni təyin olunmuş
səfirlərinin etimadnamələrini qəbul edib

Fransa azərbaycanlı
uşaqları Almaniya
qaytarır...

9

Uşaq doğumu azalır, əhali
qocalır: Nə edə bilərik?

13

Messi 875-ci qolunu vurdu,
dünya futbolunda rekord qırdı!

16

Dünya yenidən necə bölünür?

Proses
Alyaskada sammitində
Ukraynanın bölüşdürülməsi
ilə davam edib

8

“Zəngəzur
dəhlizi Cənubi
Qafqazın
geosiyasi və
iqtisadi xəritəsini
dəyişəcək”

10

Müasir dövrün
ən böyük
inqilabı - Süni
İntellekt!

7

Azərbaycan – etibarlı və mühüm tərəfdaş!

Prezident İlham Əliyev avqustun 18-də İsrail Dövlətinin ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri Ronen Krauszun etimadnaməsini qəbul edib. Səfir etimadnaməsini dövlətimizin başçısına təqdim etdi. Sonra Prezident İlham Əliyev səfirlə söhbət etdi.

Dövlətimizin başçısı ölkələrimiz arasında əlaqələrin müxtəlif sahələrdə ildən-ildən genişləndiyini qeyd edərək, əməkdaşlığımızın səviyyəsindən məmnunluğunu bildirdi və dostluq münasibətlərimizin bir çox istiqamətlər üzrə gələcəkdə daha da dərinləşəcəyinə əminliyini vurğuladı. Prezident İlham Əliyev hazırda Azərbaycan-İsrail əməkdaşlığının inkişafı üçün geniş imkanların olduğunu dedi.

Dövlətimizin başçısı səfirin ölkəmizə tarixi dövrdə - ABŞ-ın dəstəyi ilə Azərbaycanla Ermənistan arasında sülh gündəliyi üzrə nailiyyətlərin əldə edildiyi bir zamanda gəldiyini bildirərək, bunun regionda sülhün və təhlükəsizliyin təmin edilməsi, həmçinin qarşılıqlı əlaqələrə son qoymaq üçün əhəmiyyətli olduğunu qeyd etdi. Prezident İlham Əliyev bütün bunların bağlantıları və müxtəlif növ qarşılıqlı əlaqələr baxımından Azərbaycan və bütövlükdə Cənubi Qafqaz regionu üçün yeni imkanlar açdığını vurğuladı.

Prezident İlham Əliyev İsrail şirkətlərinin həmişə olduğu kimi, gələcəkdə də ölkəmizdə fəal işləyəcəklərinə ümidvericiyi ifadə etdi. Dövlətimizin başçısı səfirə fəaliyyətinə uğurlar arzuladı.

Etimadnaməsini dövlətimizin başçısına təqdim etməkdən şərəf hissi duyduğunu deyən səfir yenidən Bakıya gəlməkdən xoşbəxt olduğunu vurğuladı. O, 2010-2015-ci

Prezident İlham Əliyev İsrailin və Slovakiyanın Azərbaycanda yeni təyin olunmuş səfirlərinin etimadnamələrini qəbul edib

illərdə ölkəmizdə diplomatik fəaliyyət göstərdiyini məmnunluqla xatırladı.

İsrail-Azərbaycan münasibətlərinin həqiqətən də strateji xarakter daşıdığını deyən Ronen Krausz qeyd etdi ki, ölkələrimizin liderləri və xalqları arasında əsl dostluq münasibətləri mövcuddur.

Səfir ölkəmizdə yəhudi icmasına göstərilən qayğı və diqqətə görə təşəkkürünü bildirdi, özünün dəfələrlə Qubadakı Qırmızı Qəsəbəyə səfər etdiyini, orada yəhudi icması üçün yaradılmış şəraitlə tanış olduğunu vurğuladı.

Prezident İlham Əliyev dünən həmçinin Slovakiya Respublikasının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fəvqəladə və səlahiyyətli səfi-

ri Elçin Qasimovun etimadnaməsini qəbul edib. Səfir etimadnaməsini dövlətimizin başçısına təqdim etdi. Sonra Prezident İlham Əliyev səfirlə söhbət etdi. Dövlətimizin başçısı bildirdi ki, azərbaycan əsilli diplomatın Slovakiyanın Azərbaycanda səfiri təyin edilməsi Slovakiya tərəfindən ölkəmizə olan hörmətin və etimadın təzahürü kimi qəbul olunur.

Prezident İlham Əliyev ölkələrimiz arasında münasibətlərin strateji tərəfdaşlıq xarakteri daşıdığını vurğulayaraq, bu xüsusda Slovakiyanın Baş naziri Robert Fitsonun 2024-cü ildə Azərbaycana səfərini məmnunluqla xatırladı.

Söhbət zamanı ölkələrimiz arasında qar-

şılıqlı anlaşmanın və dəstəyin mövcud olduğu vurğulandı, enerji sahəsində əməkdaşlığın mühüm əhəmiyyət daşıdığı qeyd edildi.

Görüşdə Azərbaycan-Avropa İttifaqı münasibətlərinə toxunuldu, bu xüsusda Slovakiyanın Avropa İttifaqının üzv dövləti kimi bu əlaqələrin inkişafına göstərdiyi dəstək vurğulandı. Həmçinin Slovakiyanın ölkəmizdə NATO-nun əlaqələndirici səfirliyi funksiyasını yerinə yetirdiyi qeyd olunaraq, bu ölkənin Azərbaycan-NATO əlaqələrinin inkişafına da dəstək verdiyi bildirildi.

Dövlətimizin başçısı avqustun 8-də Vaşinqtonda ABŞ Prezidentinin dəstəyi ilə Azərbaycanla Ermənistan arasında sülh gündəliyinin irəli aparılması üçün imzalanmış sənədlərin əhəmiyyətinə toxundu, bunun tarixi xarakter daşıdığını və regionda davamlı sülh üçün yeni perspektivlər açdığını qeyd etdi. Prezident İlham Əliyev səfirə diplomatik fəaliyyətində uğurlar arzuladı.

Səfir öz növbəsində Azərbaycanla Slovakiya arasında əlaqələrin strateji tərəfdaşlıq xarakteri daşıdığını deyərək, Slovakiya Prezidentinin və Baş nazirinin salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı. O, həmçinin dövlətimizin başçısının Slovakiyaya rəsmi səfərə dəvət olunduğunu bir daha qeyd etdi.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Slovakiya Prezidentinə və Baş nazirinə çatdırılmasını xahiş etdi. Dövlətimizin başçısı Slovakiyaya səfərə dəvəti məmnunluqla qəbul etdiyini bildirdi. Elçin Qasimov avqustun 8-də Azərbaycanla Ermənistan arasında münasibətlərin normalaşdırılması və sülh gündəliyi ilə bağlı əldə edilmiş nailiyyətlər münasibətilə dövlətimizin başçısına təbriklərini çatdırdı. Görüşdə enerji, kənd təsərrüfatı sahələrində əməkdaşlıq, həmçinin Qarabağda aparılan bərpa və quruculuq işlərində Slovakiya şirkətlərinin iştirakı məsələlərinə dair fikir mübadiləsi aparıldı.

Zelenski: Odessada Azərbaycan şirkətinə məxsus enerji obyektinə zərbə qəsdən endirilib

Odessada Azərbaycan şirkətinə məxsus enerji obyektinə Rusiya tərəfindən qəsdən zərbə endirilib. Bu, bizim münasibətlərimizə və enerji müstəqilliyimizə vurulan zərbdir. AZƏRTAC xəbər verir ki, bu barədə Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenski "Telegram" səhifəsində bildirib.

O qeyd edib: "Bu, Rusiyanın tamamilə nümayişkarane və sinik zərbəsi idi. Onlar

bilirlər ki, bu gün Vaşinqtonda müharibəyə son qoymaq üçün görüş olacaq. Biz Prezident Tramp ilə əsas məsələləri danışacağıq. Söhbətdə Ukrayna ilə birlikdə Britaniya, Fransa, Almaniya, İtaliya, Finlandiya, Al və NATO liderləri iştirak edəcəklər.

Hər kəs layiqli sülh və həqiqi təhlükəsizlik istəyir. Məhz bu dəqiqələrdə ruslar Xarkovu, Zaporijeni, Sumı vilayətini,

Odessanı, yaşayış binalarını, mülki infrastrukturunu vururlar. Bunlar rusların qəsdən törətdiyi qətlər, uşaqların öldürülməsidir. Hazırda Xarkova pilotsuz uçuş aparatları ilə zərbələr endirilməsi nəticəsində yeddi nəfərin öldüyü, onların ən kiçiyinin bir yaş yarım-ıq qız olduğu, onlarla insanın, o cümlədən

uşaqların yaralandığı bilinir. Zaporijye şəhərinə endirilən raket zərbələri nəticəsində 20 nəfər yaralanıb, 3 nəfər ölüb. Həlak olanların ailələrinə və yaxınlarına başsağlığı verirəm".

Zelenski qeyd edib ki, Rusiya hərbi maşını hər şeyə rəğmən insanları qətlə yetirməkdə davam edir: "Putin Ukraynaya, Avropaya təzyiq göstərmək və diplomatik səyləri ələ salmaq üçün nümayişkarane şəkildə öldürəcək. Ona görə də biz qətlərin dayandırılması üçün kömək gözləyirik. Məhz bu səbəbdən etibarlı təhlükəsizlik zəmanətlərinə ehtiyac var. Məhz buna görə Rusiya bu müharibədən ötrü heç bir güzəşt almamalıdır. Müharibəyə son qoyulmalıdır. "Dayan" sözünü məhz Moskva eşitməlidir", -deyə Volodimir Zelenski vurğulayıb.

“Ermənistan-Azərbaycan: “Trump marşrutu” Qafqaza sülh gətirəcəkmi?”

Dünya mediası Vaşinqton görüşünü geniş işıqlandırmaqda davam edir

The Telegraph

News Sport Business Money Opinion Ukraine Travel Health Lifestyle Culture Puzzles Podcasts

Q

Subscribe now

Login

≡

UK news Politics World Donald Trump Health news Defence Science Education Environment Investigations Global Health Security Royals

Elin Suleymanov

With Armenia and Azerbaijan, Trump has proven he can broker peace

It would be fitting if the US President was awarded the Nobel. The prize is partly endowed by funds the founding brothers made in Baku

Elin Suleymanov

Related Topics

Armenia, Azerbaijan, Donald Trump, Russia

17 August 2025 3:30pm BST

Get this article free

X f o e

For over three decades, my country [Azerbaijan](#) and our neighbour [Armenia](#) have been locked in one of the world's most intractable conflicts. The last 30 years have seen two major conflicts and many smaller skirmishes. During this time, consecutive rounds of peace talks have failed and failed again.

More stories

Dünya mediası Vaşinqtonda ABŞ Prezidenti Donald Trampın vasitəçiliyi ilə imzalanan tarixi sənəd və görüş barədə yazılar dərc etməkdə davam edir. Böyük Britaniyanın nüfuzlu mətbu orqanlarından biri “The Telegraph”da Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə regionda sülh və normalaşma prosesindəki tarixi nailiyyətlərdən bəhs edən məqalə dərc olunub. Məqalədə ölkəmizin Londondakı səfiri Elin Süleymanov uzun illər davam etmiş Azərbaycan-Ermənistan münaqişəsinin artıq başa çatdığını, proseslərin yeni mərhələyə qədəm qoyduğunu qeyd edib. Bildirib ki, Prezident İlham Əliyevin irəli sürdüyü yol xəritəsi sayəsində Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü bərpa edib, onun uzaqgörən strategiyası bölgədə normalaşma və əməkdaşlıq üçün real zəmin formalaşdırıb.

Məqalədə, həmçinin vurğulanıb ki, Vaşinqtonda ABŞ Prezidenti Donald Trampın vasitəçiliyi ilə imzalanan tarixi sənəd Azərbaycan və Ermənistan arasında yeni səhifə açıb. ABŞ-in 907-ci düzəlişi ləğv

etməsi isə Azərbaycan-ABŞ münasibətlərində yeni dövrün başlanğıcı kimi dəyərləndirilib. Bildirilib ki, SOCAR ilə “ExxonMobil” arasında imzalanan sənəd əməkdaşlığın iqtisadi əsaslarını daha da möhkəmləndirib.

Yazıda, eyni zamanda, vurğulanır ki, Azərbaycan və Ermənistanın birgə müraciətlə ATƏT-in fəaliyyətsiz Minsk qrupunun ləğvini istəməsi, region xalqlarının öz gələcəklərini kənar diktələrlə deyil, öz iradələri ilə müəyyən etmək əzmini nümayiş etdirir.

Digər diqqətcəkən məqam isə, Donald Trampın Nobel Sülh Mükafatına namizədliyinin Azərbaycan və Ermənistan rəhbərləri tərəfindən dəstəklənməsidir. Müəllif bunu simvolik addım kimi dəyərləndirərək yazır ki, Nobel mükafatının Bakıya bağlılığı heç kimin yadından çıxmamalıdır. Vaxtilə Nobel qardaşları məhz Bakıda neftdən əldə etdikləri gəlirlər hesabına bu mükafatı təsis etmişdilər. Bu baxımdan, Trampın Nobel Sülh Mükafatına namizədliyi həm tarixi, həm də mənəvi cəhətdən bölgəmizlə bağlılıq daşıyır. Məqalənin sonu belə yekunlaşır: “Bu gün Qafqaz xalqları üçün real şans var – düşmənçiliyi arxada qoyaraq əməkdaşlıq və inkişaf yoluna çıxmaq. Prezident İlham Əliyevin strategiyası bölgədə sabitlik, rifah və dayanıqlı gələcək üçün möhkəm təməl yaradır”.

İtaliyanın “Agenzia Nova” portalı Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev, ABŞ Prezidenti Donald Tramp və Ermənistanın Baş naziri Nikol Paşinyanın avqustun 8-də Vaşinqtondakı görüşünün əhəmiyyətindən bəhs edən məqalə dərc edib.

“Ermənistan-Azərbaycan: “Trump marşrutu” Qafqaza sülh gətirəcəkmi?” adlı məq-

lədə üç ölkə liderinin Ağ Evdə Azərbaycan Prezidentinin və Ermənistanın Baş nazirinin Vaşinqtondakı görüşünə dair Birgə Bəyannamə imzaladıqları bildirilir. Vurğulanır ki, sənəd Cənubi Qafqaz regionunda təxminən 40 illik münaqişədən sonra həlledici dönüş nöqtəsidir. Aylarla davam edən konfidensial danışıqlardan sonra əldə olunan razılaşma hərbi əməliyyatların daimi dayandırılmasını, diplomatik və ticarət əlaqələrinin qurulmasını, suverenlik və ərazi bütövlüyünə qarşılıqlı hörməti nəzərdə tutur. Sazişin mərkəzi elementi Ermənistan ərazisindən keçərək Azərbaycanı onun Naxçıvan anklavı ilə birləşdirəcək strateji dəhliz olan “Beynəlxalq Sülh və Rifah üçün Tramp Marşrutu”nun (TRIPP) yaradılmasıdır. Layihə iki ölkə arasında ən mübahisəli məsələlərdən birini həll edir: Azərbaycan mürəkkəb marşrutlarda naviqasiya etmədən və ya üçüncü dövlətlər vasitəsilə tranzitə etibar etmədən öz iki coğrafi yarısı arasında birbaşa əlaqə əldə edir, Ermənistan isə beynəlxalq hüquq çərçivəsində təhlükəli prezidentlər yarada biləcək daimi ərazi güzəştlərindən yayınır.

Diqqətə çatdırılır ki, sənədin imzalanma mərasimində Donald Tramp sazişi tarixi an adlandırır və bu addımı atmaqda göstərdikləri cəsarətlə görə Azərbaycan və Ermənistan liderlərinə təşəkkür edib, layihənin regionun gələcəyini dəyişəcəyini vurğulayıb. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev iki müharibədən və 30 ildən artıq uğursuz danışıqlardan sonra əldə olunan əbədi sülhdən danışır, Donald Trampın altı ayda möcüzə göstərə bildiyini deyib. Məqalədə vurğulanır ki, saziş geosiyasi müstəvidə Cənubi Qafqazda qüvvələr balansını yenidən formalaşdırır.

Bundan başqa, Səudiyyə Ərəbistanının Londonda nəşr olunan nüfuzlu “əş-Şarq əl-Avsət” qəzetində Mustafa Fəhsin “Zəngəzur dəhlizi... kəsişmə və birləşmə strategiyası” adlı məqaləsi də diqqət mərkəzindədir. Yazıda qeyd edilir ki, “Türkiyədən keçməklə Azərbaycandan Avropaya və Yaxın Şərqə, Azərbaycan üzərindən keçməklə isə Türkiyədən Mərkəzi Asiyaın qəlbinə aparın Zəngəzur dəhlizi siyasi və iqtisadi coğrafiyaları bir-biri ilə birləşdirir. Bu dəhliz bir tərəfdən Türkiyə üçün “Turan yolu” vasitəsilə türk dünyasına təhlükəsiz çıxış imkanı verir, digər tərəfdən isə Azərbaycanının enerji resurslarının hazırda fəaliyyət göstərən Bakı – Ceyhan marşrutundan daha ucuz və sürətli marşrutlarla dünya bazarına çıxmasına şərait yaradır.”

Yazıda, həmçinin qeyd olunur ki, ABŞ bu dəhliz vasitəsilə Cənubi Qafqazda yeni geostrateji nizam qurmağı bacarır, çünki bu bölgə əsrlər boyu Rusiyanın nüfuz dairəsinə daxil olub. Lakin Rusiya Qərbyönlü siyasi qüvvələrin İrəvanda hakimiyyətə gəlməsinin qarşısını ala bilmədiyindən, ardınca isə daxili problemlər, Ukrayna müharibəsinə başı qarışması səbəbindən müttəfiqi Ermənistanı Azərbaycanla müharibədə

müdafiəsiz qoyub, nəticədə müharibədən sonra bu dəhlizi canlandırmağa çalışsa da, buna nail ola bilməyib. İran isə Azərbaycan – Ermənistan müharibəsi zamanı ehtiyatlı mövqe sərgiləyərək, həm milli təhlükəsizlik risklərindən, həm də əsrlərdir dövlətin dayaqlarından sayılan İran azərbaycanlılarının reaksiyasından çekinib, Ermənistana açıq şəkildə dəstək verməyib.

Eyni zamanda, məqalədə diqqətə çatdırılır ki, Ağ Evdə baş tutan Azərbaycan və Ermənistan liderlərinin salamlaşma mənzərəsi isə Tehran üçün əsl geostrateji kabusa çevrilmişdir. Ağ Evdə “Sülh və rifah naminə Tramp marşrutu” adlanan Zəngəzur dəhlizi İranın Ermənistan üzərindən Rusiyaya və Avropaya gedən yeganə marşrutunu kəsməklə, həm də ölkənin enerji siyasətini ABŞ-in himayəsi və tərəfdaşlığı ilə tarixən rəqabət apardığı Türkiyənin nəzarətinə vermiş olur. ABŞ-in dəstəyi və Rusiyanın süku-tu fonunda bu dəhliz global enerji balansını dəyişməklə, Vaşinqtonu bölgədə mühüm oyunçuya çevirir.

Hazırkı məqamda İranın Zəngəzur dəhlizi ilə bağlı mövqeyinə toxunan müəllifi onun yeni reallıq qarşısında çarəsiz vəziyyətə düşdüyünü qeyd edib. “Geostrateji mövqeyini itirdiyinə, məhdud, yaxud tükənmiş imkanları səbəbindən İran bu reallığı dəyişə bilmədiyinə görə, yalnız geo-iqtisadi maraqlarını qorumağa çalışır və yaranmış yeni reallıqla barışmaq məcburiyyətində qalıb. Bu kontekstdə İran hakimiyyətinin bir sıra rəhbər şəxslərinin son bəyanatlarından fərqli fikirlər səsləndirən İran Prezidenti Məsud Pezeşkian mətbuata verdiyi açıqlamalarda dəhlizlə bağlı İranın bütün tələblərinin nəzərə alınacağını vurğulayıb”, - deyə yazıda bildirilir.

Məqalənin sonunda diqqətə çatdırılır ki, bu dəhlizlə yolların kəsişməsi və birləşməsi kontekstində beynəlxalq münasibətlər yenidən formalaşır, tranzit ölkələrin əhəmiyyəti hasilat ölkələrinin əhəmiyyəti ilə bərabərləşir. Bu amili İraq, Suriya və Livan kimi dövlətlər də anlamalıdır, çünki həmin ölkələr həm enerji resursları, həm də mühüm tranzit yolları üzərində yerləməsi baxımından strateji əhəmiyyət kəsb edir.

Belə məlum oldu ki, Putin və Tramp qətiyyətlə görüşmək niyyətində olduqlarını bəyan etdilər və liderlər bu görüşü qətiyyənlə təxirə salınmaz hesab etdiklərini də gizlətmədilər. Təsadüfi də deyil ki, Rusiya prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Kirill Dmitriev görüşü “tarixi” adlandırır. Putinin köməkçisi Yuri Uşakov da görüş planlarına laqeyid yanaşmayıb və onun özünəməxsus şəkildə dəyərləndirməsi təsdiq edir ki, artıq bu görüşlə bağlı gözləntilər böyükdür.

bilməz. Amma görsən nə barədə düşünmək daha məntiqi olar?

Əvvəla, xüsusilə vurğulamaq yerinə düşərdi ki, liderlərin görüşünün nə zaman

qətiyyənlə narazılıq ifadə edə bilməz. Ən azından diplomatik görüş zamanı bunu etməz. Həm də axı, belə bir söz də verib. Lakin, bu danışıqlar, bu görüş heç də hərbi əməliyyatların sonu demək deyil. Ola bilsin ki, Tramp yenə də sülh prosesinin başlanmasına görə məsuliyyət daşdığını deyər və yenə də “vaxt götürə” bilər. Təbii ki, Zelenski və onun kabinetinin istənilən müxalifəti tərəfindən bu görüş təklifi və görüşün özü şəxsən Trampa hansısa mənada hücum kimi də qiymətləndirilə bilər.

Heç də istisna edilmir ki, hava bombardmanlarından imtina, nəhayət, Kiyevdə yeni prezident seçkilərinin keçirilməsinə səbəb ola bilər. Ən azından iki hegemon ölkə rəhbərinin, ABŞ və Rusiya kimi iki ölkənin liderlərinin qərarından, niyyətindən belə “xoşlanmayan”, buna qarşı gələn qüvvə, obrazlı olaraq desək, mütləq şəkildə “dalan” dırənəcək. Bəli, bu görüşün təsiri birbaşa Zelenskiyə ola bilər. Hətta onun aqibətinin belə müzakirə mövzusu olması ilə bağlı çoxdan gözləntilər var idi. Ən azından Zelenski qarşısında kəskin şərt qoyulacağı ilə bağlı gözləntilər tamamilə məntiqidir.

Gözləntilər arasında Putinlə danışıqların Trampa Hindistan və Çinlə bağlı müəyyən qənaətə gəlməsi üçün də imkanlar verəcəyi də var. Ən azından vəd edilən 100 faizlik tarifləri tətbiq etməmək imkanı da diqqətdən yayınan deyil. Bu o deməkdir ki, onlar, yəni, tərəflər ticarəti qəzəb müstəvisindən çay kimi sakit axan bir müstəviyə daşımaq imkanlarından da istifadə edə bilərlər. Əlbəttə, Putinin danışıqlardan əvvəl Si Cinpin və Narendra Modin ilə telefon danışığı etməsi də maraqlı məqamdır. Doğrudur, liderlərin əslində, nədən danışdıqlarını tam təfəssilatı ilə hələlik bilmirik, lakin, bu faktın özü belə, sadəcə maraqlıdır və həm də düşündürücüdür.

Daha bir məntiqi sual ondan ibarətdir ki, niyə məhz görüş yeri olaraq, Alyaska seçilib? Yəqin ki, həmin ərazi ilə bağlı sual doğuran və mübahisəli məqamları da bilməyən yoxdur və bunun fonunda məhz görüş üçün Alyaskanın seçilməsinin heç də diqqətdən yayınan olmadığını bildirmək tamamilə yerinə düşər. Sözsüz ki, özünün “rus-amerikan ənənələri” olan bu yerin seçilməsi də müəyyən məqsədlər üçündür. Hansısa məqsəd olmasa belə, ən azından bütün dünya ictimaiyyəti bunu səbəbsiz hesab etmir. Dünyaca məşhur nəşrlərin yazdıqlarından da görünür ki, bu məqam diqqət mərkəzindədir.

Sadalanıqlar heç də təsadüfi olaraq sadalanmır və bütün bunlar onu deməyə əsas verir ki, ortada bircə dəfə də Avropa ilə bağlı fakt, bu qitə ilə bağlı bircə dəfə də maraq yoxdur. Deməli, artıq bütövlükdə qitə tamamilə arxa plandadır. Belə çıxır ki,

Avropa heç nəzərə də alınmır. Bu isə səbəbsiz deyil və hər kəs bilir ki, müharibələrə, münaqişələrə verdiyi dəstəyin fonunda Avropa sadəcə olaraq, özünü bir növ, ləkələyib. Hətta neytrallıq belə müşahidə olunmur. Bir halda ki, Avropa birbaşa olaraq, Rusiya qazından imtina da etdi, deməli, münaqişəyə tamamilə fərqli yanaşır və müharibənin bitməsinə qətiyyənlə arzulanmır. Qızıqdırılması lazım olan tərəfi kəskin şəkildə də qızıqdırmaqdan əl çəkənə də oxşamır və bunun da Amerika tərəfinin diqqətindən yayınacağı ağıla belə gəlməz. İndi bu qitənin arxa plana niyə atıldığı məntiqi şəkildə belli olur.

Bir tərəfdən Amerika məhz Vaşinqtında, Ağ Evdə aralarında müharibə, münaqişə olmuş iki qonşu ölkə liderlərinin görüşünü təşkil edir, onların sülh müqaviləsinə hazırlaşmaları üçün şərait yaradır, ardınca da Rusiya lideri ilə görüşə hazırlaşmaqla, Ukrayna məsələsinə aydınlıq gətirmək niyyəti güdür və bu münaqişənin də başa çatmasına çalışmaq istəyirsə, deməli, münaqişələri qızıqdırmaq istəyən Avropa ilə “bir müstəvini” nəinki bölüşməz, heç hesaba belə almaz.

Bəli, həqiqətən də Avropanın arxa plana atılması çox maraqlıdır. Xüsusən də, Ukraynaya verdiyi dəstəklə özünü tamamilə ləkələyib. Bununla yanaşı neytrallıq vəziyyətindən də çıxıb. Üstəlik, Rusiya qazından belə imtina edib. Düşünürəm ki, Putin və Trampın yaqın ki, bu haqda da danışıqlarını gözləyənlər azlıq təşkil etmirlər. Çünki ABŞ bütün razılaşmalara baxmayaraq, Avropaya lazım olan qədər qaz verə bilmir. Buna görə də, dövlətlər Rusiyadan daha ucuz qaz və neft alıb, sonra onu Avropaya baha sata bilərlər. Bu mümkündürmü? Əlbəttə ki, mümkündür. ABŞ Ukraynanın qaz sistemini tamamilə cibinə yığsa, bu, Avropadan başqa hamı üçün kifayət qədər yaxşı hal hesab olunur.

Bütün bu sadalanıqlardan da görünür ki, məhz bu görüş Aİ-ni narahat edir. Görünən odur ki, Avropa İttifaqı heç də bu görüşə görə sevinmir, əksinə, tamamilə “qısqancılıq” hissi keçirir. Çünki avropalılar görürlər ki, Qoca Qitə tamamilə arxa plana düşüb. Elə bu səbəbdən də haylar özləri belə qılınclarını qınlarına qoyan avropalılardan heç də razı deyillər. Əgər hələ də zəngəzur dəhlizi ilə bağlı spekulasiyalar və eləcə də məsələnin həlli ilə əlaqədar müzakirələr davam edirsə, deməli, liderlər öz aralarında bunu Avropasız da edə bilərlər. Ən əsası da, belə məlum olur ki, daha bundan sonra avopalılara heç ehtiyac da duyulmur və ümumiyyətlə, bu vaxta qədər özünü ön plana dürtmək niyyətində olan Avropa istədə də, istəməsə də artıq arxa plandadır.

İnam Hacıyev

Doğrudur, görüşün hər halda hazırlıqsız mümkün olmaması zərər qədər də şübhə doğura bilməz. İstənilən halda, tərəflər bu mühüm görüşə hazırlaşmağa vaxt tapıblar. Ən əsası odur ki, bu vaxta qədər hansısa qarşılaşmaya belə məhəl qoymayan Putin Trampa görüşməyin vaxtının çatdığına qərar verib və bunu ABŞ-da səfərdə olan Stiv Vitkoffa da hələ çoxdan deyib. Görünür, Vitkoff da bunu Trampa çatdırıb və hər halda ABŞ prezidenti də buna laqeyid, eləcə də etinasız yanaşmayıb.

Əgər Putinin görüşmək istəyi Trampa çatdırılan zaman dərhal buna ABŞ lideri tərəfindən reaksiya verilibsə, deməli, o, həqiqətən də Hindistan və Çinə qarşı sanksiyalar tətbiq etmək fikrində deyilmiş, çünki bu, ABŞ-ın özünün iqtisadiyyatını məhv etmək təhlükəsi kimi qəbul olunur. Ən azından Donald Tram özü bu qənaətdədir ki, hər halda sanksiyalar heç olmasa təhlükə də olsa yaradır və bir halda ki, bir çox dövlətlər bu ölkələrlə ticarətdən çox asılıdırlar, deməli, Amerika prezidentinin gəldiyi qənaət məntiqidir.

Onu da diqqətə çatdırmaq ki, artıq görüş barəsində, bu görüşün necə bitə biləcəyi barədə dünya mediası artıq yazır. Bir-birinin ardınca proqnozlar da verirlər. Görsən, həqiqətən də verilən proqnozlar inandırıcıdır, yoxsa, bu proqnozlara məhəl qoymağa belə dəyməz? İstənilən halda, nələinsə baş verəcəyi, hansısa təsirlərin olacağı, ən azından planların belə mövcudluğu təkzib edilə

keçirilməli olduğu, hazırkı vaxtda baş verməsi heç də təsadüfdən yaranmayıb. Eyni zamanda, qeyd olunduğu kimi, buna hazırlıqlar da xüsusilə diqqəti cəlb etməyə bilməz. Əgər görüşdən söhbət gedirsə, görüş artıq baş tutubsa, deməli, hər iki tərəf bu görüşə yaxşıca hazırlaşmış. Eyni zamanda, əgər Putin Uitkoffa Trampa görüşməyə hazır olduğunu deyibse, bu, o deməkdir ki, Rusiya institutları artıq Putinlə Trampın nə haqda danışmalı olduğunu bənd-bənd hazırlayıblar da, təsdiqləyiblər də.

Digər tərəfdən, maraq doğuran məqam həm də ondan ibarətdir ki, bu danışıqlarda Ukraynanın məsələsi ilə bağlı çoxlu fikirlər var. Ümumiyyətlə, Zelenski barədə də danışıqların niyyəti çoxdan belli idi. Axı, hələ hakimiyyətə gəlmədən öncə belə Tramp bu barədə kifayət qədər vədlər də vermişdi. Bu səbəbdən də, bu nöqtəyi-nəzərdən də deyər bilərik ki, bəli, Ukrayna və şəxsən Zelenskinin müzakirəsi tamamilə məntiqidir. Amma bilmək lazımdır ki, bu, hərbi əməliyyatların bitməsi də demək deyil. Yəni, bunun məhz hərbi əməliyyatların bitməsinə təsiri də inandırıcı görünür və belə bir proqnoz vermək sadəlvahlıq olardı. Ola bilsin ki, Rusiya Ukrayna və Rusiyanın dərinliklərində bombardmanları və pilotsuz təyyarələrin uçuşlarını dayandırmaq təklifini artıq edib. Yəni, sözdə hava atəşkəsi kimi bunu başa düşmək olar. Heç şübhəsiz ki, Tramp da insanların tələfatı baxımından buna

Eçmədzin kilsəsi terror yuvasıdır

Tarixin müxtəlif dövrlərində milli azlıqlar daha sakit və münbit torpaqlara üz tutub, müvəqqəti də olsa o yerlərdə yaşayıblar. Ancaq azsaylı millətin həmin yerlərdə daimi məskunlaşmağa səy göstərməsi həl olmayıb. Sadəcə bir-iki diqqəti cəlb edilən hallar yaşanıb. Erməni vəhşi toplumu isə bu sadalanan hallarda istisnalar təşkil ediblər. Onlar Hindistanın uzaq bataqlıqlarında zillət içində yaşamaqdan yorulduqlarından daha sakit və əlverişli ərazilərə, xüsusilə də Osmanlı torpaqlarına, eləcə də Təbrizə, Xoya, Həmədana köç ediblər.

Niyyətləri bu yerlərdə bir qədər yaşadığından sonra, başqa ərazilərə köç etmək olub. Lakin oğurluq etmək, cinayət əməlləri həyata keçirmək və digər neqativ halları daha çox bacardıqlarından tədricən kənar qüvvələrin diqqətini özlərinə cəlb edirlər. Bir qədər sonra isə onlardan istifadə etməyə başlayırlar. Bu baxımdan ermənilərin saylarını artırmaq üçün onları xaricdən kütləvi şəkildə getirib, Azərbaycan ərazilərində yerləşdirirlər. Azərbaycan ərazilərində məskunlaşdıqdan sonra ermənilər özlerini daha rahat və təhlükəsiz hiss etməyə başlayırlar. Azərbaycan əraziləri daha münbit torpaqlar olduğundan ermənilər burada varlanmağa və iqtisadi cəhətdən təmin olunmaq imkanı da qazanırlar. Belə vəziyyətdə onlar dövlət qurmaq istəhasına düşürlər On altıncı əsrdən sonra Səfəvilərlə Osmanlı imperiyası arasında uzun sürən müharibələr ermənilərin öz müstəqil dövlətlərini yaratmaq arzuna təkan verdi.

Osmanlı Sultandan oğurlanan taxtı çar Alekseyə bağışlanır

Erməni kilsəsi ermənilərin məskunlaşma prosesinin sürətləndirilməsi üçün Rusiya ilə əlaqələrini daha genişləndirdi. Hətta erməni kilsəsi 1659-cu ildə çar Aleksey Mixayloviçə qızıldan işlənmiş taxt hədiyyə edir. Sonradan məlum olur ki, həmin taxt Osmanlı sultanından oğurlanmış qızıldan hazırlanmış taxtdır. Ermənilər həmin taxtı Osmanlılardan oğurlayaraq Rus çarına bağışlayırlar. Rusiya regionda başlıca rəqibləri olan Osmanlı və Səfəvi imperiyalarını daxilində zəiflətmək üçün erməni kartından istifadə edir. I Yekaterina ermənilərin yüksək mərhəmətə və himayəyə layiq görülmələri haqqında 1726-cı il fevralın 22-də fərman imzalayır. II Yekaterina Eçmiədzin katolikosu H. Argutinskinin hazırladığı "Ararat krallığı" ideya-layihəsini dəstəklədi. Rus məmurları və Dunaydakı rus qoşunlarının komandanı Q. Potyomkin ilə görüşən İ. Arqutinski təkliflərinin reallaşdırılması istiqamətində fəaliyyətə keçir və "erməni dövləti" yaratmaq üçün əməli addımlar atır. Niyyət də əsasən ondan ibarət idi ki, Osmanlı ərazilərində "erməni dövləti" yaradılsın. Lakin Osmanlı dövlətinin ayıq - sayıqlığı xarici məkrli dairələrin "erməni dövləti" yaratmaq arzularını alt-üst edir. Bu fəaliyyəti xəyanət kimi qiymətləndirən Osmanlı sultanları erməniləri ciddi şəkildə cəzalandırırlar. On minlərlə erməni isə Osmanlı torpaqlarından qovulurlar. Xüsusilə də bu toplum Azərbaycan ərazilərində məskunlaşdırılır. Azərbaycan xalqının xeyirxah və humanist olmasından istifadə edən ermənilər tədricən vəhşi əməllərini nümayiş etdirməyə başlayırlar. Onlar azərbaycanlıları torpaqlarından qovub, daha çox ərazilərə sahib olmaq üçün geniş miqyaslı terror aktları həyata keçirirlər. Yazılı məlumatlar və sənədlərə görə, bəzən ermənilər əyinlərinə nekeş paltar geyinib, iri şəhərlərdə terror

aktları törədiblər, yüzlərlə insanın ölümünü həyata keçiriblər. Hələ 17-ci və 18-ci əsrlərdə onların dini mərkəzi olan Eçmədzin kilsəsinin əsas işi bölgədə pozucu rol oynamaq olub. Erməni katolikosları qədim Azərbaycan şəhəri olan İrəvan xanlığına hücumlar təşkil edib, qarətlər, yanğınlara törədən Kartli Kaxetiya çarlığı ilə Azərbaycan xanları arasında vasitəçilik etməyə çalışıblar.

Məkrli məqsədləri hər iki tərəfdə ermənilərin sakit yaşayışını və xarici ölkələrdən

köçürülməsini təmin etməkdən ibarət olub. Hətta mövqelərini möhkəmləndirmək üçün Karte-Kaxetiya çarlığına satqınlıqlarda ediblər. Verilən məlumatlar əsasında İrəvan xanlığına hücum edilməsinə cəhd göstəriblər. 1780-ci ildə Karte-Kaxetiya çarlığının İrəvan xanlığına hücum etməsində erməni kilsəsinin xüsusi rolu olmuşdur. Ancaq Osmanlı imperiyasının yardımından sonra düşməne çevrilən qonşular İrəvan üzərində iddialarından əl çəkmişlər. Bundan sonra İrəvan xanlığı əvvəlki iqtisadi qüdrətini bərpa edə bilmişdir. İrəvan xanlığında yaranan sakitlik bir qədər sonra pozulmuşdur.

Bəzən öz qılıncımız özümüzü də kəsib

1795-ci ildə Ağə Məhəmməd xan Qacar İrəvan xanlığına hücum edərək Mirmehdi xanın nəvəsi Məhəmməd xanı hakimiyyətdən devirərək onun yerinə Əliqulu xanı İrəvan xanı təyin etmişdir. Amma Əliqulu xanın da hakimiyyəti uzun çəkməmişdir. 1979-cu ildə Ağə Məhəmməd xan Qacarin öldürülməsindən sonra Məhəmməd xan Əliqulu xanı devirərək İrəvanda hakimiyyəti ələ almışdır. O dövrün tarixi sənədlərinə əsasən, demək olar ki, İrəvan xanlığında yaşayan əhalinin 90 faizi azərbaycanlılar, 10 faizini isə erməni, gürcü və digər xalqların nümayəndələri təşkil etmişlər. 1897-ci ildə Rusiya imperiyasının Qafqazda, eləcə də, İrəvanda əhalinin siyahıya alınması zamanı əldə olunan məlumatlarda Qarabağda əsasən azərbaycanlıların yaşadığı təsdiq olunub. Belə ki, siyahıya alınmaya görə, xanlığda 313 min 178 azərbaycanlı 11 min 317 nəfəri ermənilər yaşamışdı. 1817-ci və 1819-cu illərdə İrəvanda olmuş ingilis arxeoloqu və səyyahı Robert Kerr Ports yazırdı ki, İrəvan xanlığının uzunluğu 200 mil, eni isə 100 mildir. Müasir erməni tarixçisi T.Akopyan da İrəvan xanlığının əhalisinin əsasən azərbaycanlılardan ibarət olduğunu və ərazisinin 24 min kvadratmetr olduğunu yazırdı. İrəvan şəhəri inzibati cəhətdən 3 məhəlləyə bölünürdü: şəhər məhəlləsi, Topbaşı məhəlləsi və Dəmirbulaq məhəlləsi. İrəvan xanlığında türkdilli azərbaycanlıların yerli xalq olması sübuta yetirilmiş faktıdır. Bunu Qafqazın ali baş komandanı general Paskeviç rəsmi məlumatlarda da qeyd etmişdir. İrəvan qalasını çox çətinliklə alan general Paskeviç İrəvan xanlığında əhalinin milli tərkibi haqda verdiyi məlumat

da burada 10 min azərbaycanlı, 3 min erməni ailəsinin yaşadığını qeyd etmişdir. ABŞ-dan olan professor Castin Makkarti Rusiya işğalına - 1828-ci ilə qədər İrəvan xanlığı əhalisinin 80 faizinin azərbaycanlı olduğunu göstərir. S.Şopen 1828-1832-ci illərə qədər İrəvan xanlığında əhalinin mütləq çoxluğunu müsəimanların, yeni azərbaycanlıların təşkil etdiyini yazmışdır. Onun hesablamalarına görə, İrəvan əyalətində 16.075 ailə (81.749 nəfər) azərbaycanlı, 4.428 ailə (25.151 nəfər) isə erməni idi.

18-ci əsrin ortalarında Azərbaycanın Qərbində yaradılan qüdrətli xanlıqlardan biri də Qarabağ xanlığı olmuşdur. 1748-ci ildə Pənahəli xan Cavanşir tərəfindən yaradılan Qarabağ xanlığı Kürə Araz çayları arasında yerləşmiş, ətrafı sıldırım keçilməz qayalar, yaşıl meşələrlə əhatə olunmuşdur. Pənahəli xan Qarabağın göz oxşayan səfəli yerini mərkəz seçərək, orada Qarabağın qala qapısı hesab olunan Şuşa şəhərini Qarabağın paytaxtı olaraq inşa etdirdi. Qarabağ xanlığının ərazisində də İrəvan xanlığının ərazisində olduğu kimi Cavanşir, Otuzdilər, Cəbirli, İyirmi dörd, Baharlı, Ziyadoğullar və bu kimi məhəllələrin tikilməsi və onların da idarə etməsini naiblər tərəfindən həyata keçirilməsi bu ərazilərdə türk adət-ənənələrinin və idarəetmə usulunun dəyişməz olduğunu göstərir.

Pənahəli xan ermənilərin xəyanətini bağışlamayır

Pənahəli xanda dərin zəka, yüksək idarəetmə qabiliyyətinin olması və hərbi bilikləri mükəmməl şəkildə mənimsəməsi Qarabağın siyasi, hərbi, iqtisadi qüdrətinin artmasına səbəb olmuşdur. O, müdrik siyasət yürüdərək qonşu dövlətlərlə dostluq əlaqələri qurmuşdur. Bununla yanaşı, xan düşmən hücumlarından ehtiyat edərək Qarabağı, xüsusi ilə də paytaxt Şuşa ərazisini qalalarla, istekam sədlərlə möhkəmləndirmişdir. Məhz Pənahəli xanın göstərişi əsasında 1748-ci ildə Barat, 1751-ci ildə Şahbulaq, 1750-ci ildə isə Şuşa qalası inşa edilmişdir. Bu dəfə də ermənilər məkrli, satqın, xəyanətkar fəaliyyətlərini davam etdirərək möhkəmlənməkdə olan Qarabağ xanlığına təhlükələr yaratmağa çalışırdılar.

Ermənilərin satqınlığını, xəyanətini bağışlamayan Pənahəli xan onları cəzalandırmaq qərarına gəlir. Sarayda məclis quran Pənahəli xan satqın erməni mülklərini ora dəvət edir. Xan erməni mülklərinin xəyanətini sübut etdikdən sonra onlardan beşini şəxsən özü məhv edir, qalanlarını isə ömürlük həbsdə saxlanılması üçün Ərbədil xanına təhvil verir. Sarayda keçirilən məclisdə erməni mülklərini zərərsizləşdirməsindən sonra ətrafdakı ermənilər də Pənahəli xandan qorxmağa, onun əmrinə tabe olmağa başlamışlar. Məhz bundan sonra Pənahəli xan Qarabağın ərazilərini genişləndir. Bunun da nəticəsində Pənahəli xan İrəvan, Gəncə, Naxçıvan və Ərdəbili Qarabağ xanlığına birləşdirə bilmişdir. Təbii ki, Qarabağın ərazisinin genişlənməsi

fonunda xanlığın güclənməsi İran şahını ciddi narahat etmişdir. Məhz bu narahatlığı aradan qaldırmaq və xanlığı məhv etmək üçün 1757-ci ildə Məhəmməd həsən xan Qacar Qarabağa hücum etmişdir. Tarixdə "Xatın arxı" kimi adı qeyd olunan ərazidə gedən döyüşlərdə Pənahəli xan böyük istəha və iddialarla xanlığa hücum etmiş Məhəmməd xan Qacarı məğlub etmişdir. Bu döyüşdə Pənahəli xan şəxsi şücaət, yüksək döyüş nümunəsi göstərmişdir. Darmadağın edilən İran qoşununun tör-töküntüləri qaçarkən o dövr üçün çox əhəmiyyətli hesab olunan 150-yə yaxın tüfəngi, 5 ədəd isə topu döyüş meydanında qoyub qaçmışlar. Bu biabırçı məğlubiyyətdən sonra İran şahı Qarabağ xanını açıq döyüşdə məğlub etməyin mümkün olmadığını başa düşdüyündən Pənahəli xanı hiyləgərlik yolu ilə sıradan çıxartmağa cəhd göstərmiş və istəyinə də nail olmuşdur. Belə ki, Məhəmməd həsən xan Qacardan sonra hakimiyyətə gələn Kərim xan Zənd Urmiyyə qalibiyyətini zəfər günü kimi qeyd etmək üçün "Şiraz qonaqlığına" dəvət edir. Bu qonaqlıqda Pənahəli xan girov götürülür. Pənahəli xanın İran şahının hiyləgərliyinin qurbanı olmasından sonra Qarabağda hakimiyyət uğrunda mübarizə başlayır. Bu mübarizə daha çox İbrahimxəlil xan və Mehribəy arasında gedir. Amansız döyüş İbrahim xanın Mehribəy bəyin üzərində qalibiyyəti ilə başa çatır. İbrahimxəlil xanın hakimiyyətdə olduğu 1763-1806-cı illəri Qarabağın inkişaf tərəqqi dövrü hesab etmək olar.

Qarabağın gözəlliyi məkrli qüvvələri özünə cəlb etmişdir

Qarabağın hərbi iqtisadi qüdrəti gürcü çarları ilə yanaşı, Rusiyaya ilan zəhəri verən erməni mülklərini də ciddi narahat etmişdir. Ona görə də, bu qüvvələr Qarabağa hücum təşkil etmək üçün birgə iş planı qururlar. Amma 1787-1795-ci illərdə Rusiya ilə Osmanlı imperiyası arasında müharibənin başlanması birleşmiş qüvvələrin Qarabağa planlaşdırılan hücumlarının qarşısını almışdır. Bununla da Qarabağ xanlığı inkişafını və hərbi qüdrətini artırmaqda davam etdirmişdir. Amma bir həqiqət var ki, məkrli düşmən heç zaman yatmır. Düşmən hər zaman bölgənin aparıcı xanlıqlardan olan ərazini işğal etmək, insanları isə məhv etmək üçün fürsət gəzir. Bax, bu fürsəti əldə edən Rusiya, Gürcüstan və erməni mülkləri 1806-cı ilin iyunda İran şahının Şuşaya hücum etməsindən istifadə edərək Qarabağın ərazilərini işğal etməyə başladılar. Hətta Şuşadakı rus qarnizonunun komandanı mayor Lisamoviç Cıdır düzündə ailəsi ilə yaşayan İbrahimxəlil xanı xaincəsinə qətlə yetirir. Bununla da Qarabağ Rusiya imperiyasının işğal zonasına çevrilir. Rusiyanın Qarabağı tam şəkildə işğal etməsindən sonar ermənilər bu ərazidə saylarını bir qədər artırılması üçün işə başlayırlar. Ancaq nə qədər kənar qüvvələrin hesabına saylarını artırırsalarda 2016-cı ilin rəsmi məlumatı təsdiq etdi ki, onların sayları cəmi 20- 23 min arasındadır. Bir qədər sonra isə isə onların böyük hissi azərbaycan ərazilərini tərk edərək gəldikləri yerlərə getmişlər. Bu gün isə bölgə rahat nəfəs alır. Çünki Azərbaycan ordusunun 2020-ci ilin sentyabrın 27-də başladığı Vətən Müharibəsi ilə işğal edilən ərazilərin azad edilməsi ilə yanaşı erməni terror yuvasında darmadağın edilmişdir. Artıq biz Qarabağı incisə sayılan Şuşadayıq, İbrahim xanın yurdu olan Xankəndindəyik, ulularımızı qurub, yaratdıqları Qubadlıdayıq, Zənggiləndəyik, Xocalıdayıq, Kəlbəcərdə və, Laçında və digər şəhər, qəsəbə və kəndlərdəyik. Prezidentimiz, Fətəh Sərkərdə İlham Əliyevində dedi ki, biz əbədi olaraq o yerlərdəyik. İşğaldan azad edilən ərazilərimiz isə cənnətə çevrilir.

İLHAM ƏLİYEV

AYDINLIQ GƏTİRİLDİ

“İnternet hazırda ən sürətli yayım vasitəsidir. İnternet üzərindən əlaqə qurulması, xüsusilə sosial şəbəkələr vasitəsilə məlumatlandırma və interaktivlik imkanı olduqca güclü və sürətlidir. Buna görə də sosial şəbəkələr toplum həyatının vacib və ayrılmaz elementinə çevrilmiş, oradakı davranışın hüquqi tənzimlənməsi aktuallaşmışdır. Günümüzdə sosial mediada şərəf və ləyaqətin alçaldılması, təhqir və böhtanın məsuliyyət yaratdığı geniş müzakirə olunur. Bu hallar qanunla da tənzimlənir”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında hüquqşünas Şamil Paşayev deyib.

Onun sözlərinə görə, beynəlxalq praktika da bu məsələyə xüsusi yanaşmanı tələb edir: “Türkiyə Cümhuriyyətinin Cinayət Məcəlləsinin 125-ci maddəsində əməl səli, yazılı və ya görüntülü vasitələrlə törədildik-

“Sosial şəbəkələr hüquqi tənzimlənməyə ehtiyac duyur”

də təhqir cinayəti tərkibi yaradır. Rusiya Federasiyasında isə 2011-ci ildən vətəndaş təhqir etmək cinayət məsuliyyətindən çıxarılaraq inzibati xəta hesab olunur, lakin vəzifəli şəxslərin, din xadimlərinin və hərbi qulluqçuların təhqiri cinayət məsuliyyəti doğurur. Avropa Məhkəməsinin qərarlarında ifadə azadlığına məhdudiyyət yalnız ciddi ictimai tələbat olduqda əsaslı hesab edilir və bu zaman başqalarının nüfuz və hüquqlarının qorunması prioritet götürülür. Eyni zamanda, ictimai xadimlərə yönəlməmiş tənqiddən həddləri fərdi şəxslərlə müqayisədə daha geniş qəbul olunur.

Azərbaycan qanunvericiliyi də bu prinsiplərə uyğun tənzimlənməmişdir. Konstitusiyada hər kəsin şərəf və ləyaqətini müdafiə etmək hüququ təsbit olunub. Mülki Məcəllənin 7-ci maddəsinə əsasən, həqiqətə uyğun olmayan və şərəf-ləyaqəti ləkələyən məlumatlar məhkəmə qaydasında təkzib edilə, zərərçəkmiş şəxs isə təminat tələb edə bilər. Şərəf, şəxsə cəmiyyət tərəfindən verilən ictimai qiymət kimi; ləyaqət, şəxsin öz mənavi keyfiyyətlərinə verdiyi dəyər kimi; nüfuz isə başqalarının həmin şəxsə verdiyi qiymət kimi dəyərləndirilir.

Təhqir şəxsiyyətin nələliq formada alçaldılması, böhtan isə yalan olduğunu bilə-bilə yayılan nüfuzdan salan məlumatlardır. Bu cür əməllər kütləvi çıxışlarda, mətbuatda və ya internetdə nümayiş etdirildikdə Cinayət Məcəlləsinin 147 və 148-ci maddələrinə əsasən məsuliyyət yaradır. CM-nin 148-1-ci maddəsinə görə, internetdə saxta istifadəçi adları və profilər vasitəsilə böhtan və ya təhqir cinayət əməli hesab olunur. Təhqiredici sözlərin doğru və ya yalan olması fərq etmir, əsas odur ki, bu hərəkət şərəf və ləyaqəti alçaldır. Əməl təhqir edilən anda başa çatmış sayılır.

Hazırda sosial mediada əsas problemlərdən biri saxta hesablarla bağlıdır. İstifadəçinin şəxsiyyətini eyniləşdirməyə imkan verməyən, ad-soyad və ya digər məlumatları yanlış olan, məlumatları gizlədən və ya başqasına məxsus məlumatlarla razılıq olmadan açılan profilər saxta hesab sayılır. İctimai işə obyektləri, tarixi şəxsiyyətlər və ərəzi adları ilə açılan səhifələr isə hazırkı qanunvericilikdə tam dəqiq tənzimlənməyib. Bu hallarda istintaq belə hesabları saxta kimi qiymətləndirə bilər və qanunun şərhinə ehtiyac yarana bilər. Cinayət

Prosessual Məcəlləsinə əsasən, saxta hesabın sahibinin yerini müəyyən etmək üçün istintaq hərəkətləri məhkəmə qərarı ilə məcburi aparılır. İP ünvanı və digər məlumatlar əldə edildikdən sonra mütəxəssislərin köməyi ilə həmin şəxsin kimliyi müəyyən edilir.

Ölkə həddlərindən kənarda yerləşən şəxslərin də məsuliyyətdən kənarda qalması mümkün deyil. CM-də göstərilirdi ki, Azərbaycan vətəndaşı xaricdə törətdiyi və həm Azərbaycan, həm də həmin dövlətin qanunvericiliyinə görə cinayət hesab edilən əmələ görə Azərbaycanda məsuliyyətə cəlb edilə bilər. Eyni zamanda əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər də ölkəmizin maraqlarına və vətəndaşlarına qarşı cinayət törətdikdə qanunvericiliyimizlə məsuliyyət daşıyırlar. CM-nin 147 və 148-ci maddələri üzrə zərərçəkmiş məhkəməyə müraciət edə bilər, 148-1-ci maddə üzrə isə işlər prokurorluq tərəfindən istintaq edilir”.

G. Fərzəliyeva

“Bu, iqtisadi inkişafın əsas lokomotividir”

“Regionlarda sənaye parklarının yaradılması iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi baxımından çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Belə parkların yaradılması təkə istehsal müəssisələrinin artması demək deyil, eyni zamanda bütöv bir iqtisadi ekosistemin formalaşması deməkdir. Bu ekosistem həm dövlət, həm özəl sektor, həm də yerli icmalar üçün yeni imkanlar açır”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında iqtisadçı ekspert Asif İbrahimov deyib.

Onun sözlərinə görə, sənaye parklarının yaradılması istehsal müəssisələrinin bir məkanda toplaşmasına imkan verir. Bu isə xərclərin optimallaşdırılması, infrastrukturadan səmərəli istifadə və kooperasiya imkanlarının genişlənməsi deməkdir. Eyni ərəzidə yerləşən müəssisələr həm resurs, həm logistika, həm də texnoloji baxımdan əməkdaşlıq edə bilərlər. Nəticədə daha səmərəli istehsal, daha ucuz maya dəyəri və daha keyfiyyətli məhsul əldə olunur: “Digər mühüm faktor məşğulluqla bağlıdır. Regionlarda sənaye parklarının yaradılması minlərlə yeni iş yeri deməkdir. Yerli əhalinin məşğulluq səviyyəsi yüksəlir, sosial rifah yaxşılaşır və ən əsası, paytaxta köç meyli azalır. Çünki insanlar öz doğma bölgələrində işləmək və dolanışmaq imkanları qazanmaq imkanı əldə edirlər. Bu isə həm regional balansı qoruyur, həm də ölkənin

ümumi sosial sabitliyinə töhfə verir. Sənaye parkları həm də investisiyalar üçün mühüm mərkəzə çevrilir. Burada dövlətin təqdim etdiyi vergi güzəştləri, hazır infrastruktur və əlverişli logistika imkanları yerli və xarici investorları cəlb edir. İnvestisiyanın regionlara yönəlməsi isə həmin bölgələrin iqtisadi aktivliyini artırır, yeni sahələrin formalaşmasına təkan verir.

Bundan başqa, sənaye parkları yalnız ənənəvi istehsal müəssisələrinin deyil, həm də innovativ və texnoloji bizneslərin inkişafı üçün əlverişli şərait yaradır. Müasir texnologiyaların tətbiqi həm məhsulun keyfiyyətini artırır, həm də Azərbaycanın beynəlxalq bazarlarda rəqabət gücünü yüksəldir. Məsələn, aqrar sənaye parkları kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı və ixracı üçün mühüm imkanlar açır, texnoloji parklar isə startapların və yüksək texnologiyaların inkişafına təkan verir. Regionlarda sənaye parklarının yaradılması ölkənin iqtisadi inkişaf strategiyasının ən mühüm istiqamətlərindən biridir. Bu, həm qeyri-neft sektorunun güclənməsinə, ixrac imkanlarının genişlənməsinə, həm də dayanıqlı inkişafın təmin edilməsinə xidmət edir. Əgər bu proses düzgün idarə olunarsa, sənaye parkları Azərbaycanın iqtisadi gələcəyində lokomotiv rolu oynaya bilər”.

Ziya Hikmətoğlu

“Nəqliyyatda mədəni davranış hər kəsin borcudur”

“Hər bir xalq öz mədəniyyəti ilə tanınır və bütün dünya ölkələrində inkişaf səviyyəsi birbaşa mədəniyyətlə bağlıdır”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında “YENİ HƏYAT” Humanitar və Sosial Dayaq İctimai Birliyinin sədri Nailə İsmaylova deyib. Onun sözlərinə görə, Azərbaycan mədəniyyəti hər zaman yüksəkdə dayanıb: “Xalqımız qədim dövrlərdən bu günə qədər dünya ölkələri arasında tolerantlığı və multikultural dəyərləri ilə seçilib, bu isə həm qonşu, həm də digər dövlətlər tərəfindən həmişə müsbət qarşılanıb.

Əgər biz ədəbiyyat, incəsənət, idman və digər sahələrdə özümüzü mədəni xalq kimi tanıdığımız kimi, ölkə daxilində də bu mədəniyyəti inkişaf etdirməliyik. Hər sahənin – istər ticarət, istər idman, istərsə də digər fəaliyyət sahələrinin – özünəməxsus mədəniyyəti var. Vaxtilə atamdan eşitdiyim bir fikir var idi: “Ticarətdə də mədəniyyət olmalıdır.” Bu fikir bu gün daha da aktualdır, çünki müasir dünyada biznes rəqabəti belə bir mədəniyyəti tələb edir.

İnsanlarımız xaricə gedərkən necə davrandıqları ilə də Azərbaycan mədəniyyətini təmsil edirlər. Biz milli-mənəvi dəyərlərimizə həmişə mədəniyyət prizmasından yanaşmışıq və bu dəyərlərin qorunmasında xalqımızın mədəni inkişafı böyük rol oynayır. Hər insanın daxilində bir mədəniyyət var – bu, həm genetik, həm də yaşadığı mühitdən gələn bir dəyərdir. Həzrət Əlinin kəlamında deyildiyi kimi: “Uşaq valideynlərinə və cəmiyyətə bənzəyir.” Kitab oxumaq, film izləmək, ehtiyacı olana yardım etmək – bunların hamısı insanın daxili mədəniyyətindən qaynaqlanır.

İctimai nəqliyyatda davranış da daxili mədəniyyətin göstəricisidir. Bu davranış təhsil, ətraf mühit, işlədiyi sahə və digər amillərlə formalaşır. Ona görə də insanları daxili mədəniyyətin inkişafına çağırıram. Nəqliyyatda yaşlılara, uşaqlar və ya hamilə qadınlara yer vermək, diqqətli olmaq insanlığın əsas göstəricisidir. Əziz insanlarımız, gəlin bir-birimizə qarşı diqqətli və mədəni olaq, daxili mədəniyyətimizi bu kimi anlarda nümayiş etdirək.

Bəzən ictimai nəqliyyatda mənim də rastlaşdığım hallar olub və çalışmışam ki, özümü daxili mədəniyyət çərçivəsində idarə edim. Deyək ki, bir xanım ayaqüstə qalıb və mən onun hamilə olduğunu hiss etmişəm. Belə vəziyyətdə insanları başa salmağa çalışıram ki, bu xanıma yer vermək lazımdır. Eyni zamanda uşaqlara qarşı həssas olduğumdan, yaşından asılı olmayaraq ayağa qalxıram – istər uşaq anasının qucağında olsun, istərsə də yeriyən uşaq. Bəzən gənc qızlar, xüsusilə tələbələr, ictimai nəqliyyatda sıxılırlar. Yanlarında əks cinsdən bir nəfər olanda necə dayanacaqlarını, toxunmamaq üçün necə davranacaqlarını bilmirlər. Bu hallarda qızlara yer vermək vacibdir. Ümumiyyətlə, hər şey daxili mədəniyyətimizdən asılıdır. Bir-birimizə qarşı diqqətli olsaq, belə neqativ halların qarşısını almaq mümkündür”.

Günəl

3. İstehsalatda məhsuldarlığın artması

Senaye və istehsalat müəssisələrində SI sistemləri istehsal proseslərini optimallaşdırmaqla xərcləri azaldır və məhsuldarlığı artırır. Avtomatlaşdırılmış robotlar, sensor sistemlər və süni intellekt proqramları istehsalda insan faktorundan asılılığı azaldır.

4. Gündəlik həyatın sadələşdirilməsi

Ağıllı köməkçilər (məsələn, Siri, Alexa), avtomatlaşdırılmış ev sistemləri (ağıllı işıqlandırma, təhlükəsizlik, istilik sistemləri) artıq bir çox ailənin gündəlik həyatında yer alır. Onlar vaxt itkisinin qarşısını alır və insanlara rahatlıq verir.

5. Kənd təsərrüfatında texnoloji dəstək

Kənd təsərrüfatında SI əsaslı sistemlər

istifadə oluna bilər.

3. Yeni iş yerlərinin yaradılması

Əksəriyyət süni intellektin iş yerlərini əlindən alacağından narahat olsa da, bu texnologiya yeni peşə sahələrinin yaranmasına da səbəb olacaq. Məsələn, SI mühəndisi, etik analitik, süni intellekt psixoloqu kimi yeni ixtisaslara ehtiyac artacaq.

4. Emosional intellektə malik sistemlər

Hazırda tədqiqatçılar insan duyğularını tanıya bilən və onlara uyğun reaksiya verən sistemlər üzərində çalışırlar. Bu cür sistemlər psixoloji dəstək, autizm kimi sosial çətinlikləri olan insanlara yardım və müştəri xidmətlərində inqilabi dəyişikliklər gətirə bilər. Mövzu ilə bağlı IT mütəxəssisi Elvin Həsənov fikirlərində bildirib ki, Süni intellekt artıq həyatımızın demək olar ki, hər sahə-

Müasir dövrün ən böyük inqilabı - Süni İntellekt!

Son onilliklərdə texnoloji tərəqqi insane həyatını köklü şəkildə dəyişib. Bu dəyişikliklərin başında isə süni intellekt (SI) texnologiyaları dayanır. Əvvəllər yalnız elmi-fantastik filmlərdə rast gəldiyimiz bu texnologiya artıq real həyatın ayrılmaz hissəsinə çevrilib. Həm gündəlik, həm də iqtisadiyyat, elm, səhiyyə, təhsil və bir çox digər sahələr süni intellektin təsir dairəsinə daxil olub. Bəs süni intellektin dünyaya və insanlara hansı xeyirləri var? SİA mövzu ilə bağlı araşdırma edib.

Süni İntellektin Xeyirləri

1. Səhiyyədə inqilabi dəyişikliklər

Süni intellekt xəstəliklərin diaqnostikasında, tibbi analizlərin aparılmasında və fərdi müalicə planlarının hazırlanmasında böyük rol oynayır. Məsələn, SI əsaslı alqoritmlər onkoloji və kardioloji xəstəliklərin erkən mərhələdə aşkarlanmasında həkimlərə yardım edir. Bu da xəstəliklərin vaxtında müalicəsini və ölüm riskinin azalmasını təmin edir.

2. Təhsildə fərdiləşdirilmiş yanaşma

Süni intellekt texnologiyaları sayəsində şagird və tələbələrin tədris ehtiyaclarına uyğun fərdi proqramlar hazırlanır. Onların inkişaf səviyyəsi avtomatik təhlil olunur və uyğun dərs planları təklif edilir. Bu, təhsilin keyfiyyətini artırmaqla yanaşı, müəllimlərin işini də asanlaşdırır.

torpaq və məhsul analizləri aparır, optimal əkin vaxtını müəyyənləşdirir və məhsuldarlığı artırmaq üçün tövsiyələr verir. Bu da ərzaq təhlükəsizliyi üçün vacib addımdır.

Gələcəkdə Süni İntellektin Gətirə Biləcəyi Yeniliklər

1. Tam avtomatlaşdırılmış nəqliyyat

Avtonom avtomobillər artıq sınaq mərhələsindədir. Gələcəkdə süni intellektin dəstəyi ilə sürücüsüz avtomobillər şəhər nəqliyyatının əsas iştirakçılarna çevriləcək. Bu, yol qəzalarının azalması və nəqliyyatın səmərəliliyinin artması deməkdir.

2. Hüquq və məhkəmə sistemində dəstək

Gələcəkdə süni intellekt hüquqi sənədlərin təhlilində, məhkəmə qərarlarının proqnozlaşdırılmasında və hüquq sistemində daha obyektiv qərarların qəbul edilməsində

sinde öz yerini tapıb: "Gündəlik işlərimizdə bizə həm vaxt qazandırır, həm də işlərimizi daha səmərəli və dəqiq şəkildə yerinə yetirməyə imkan verir. Onun ən böyük üstünlüyü odur ki, çox böyük və qarışıq məlumatları qısa zamanda analiz edir və nəticələr çıxarır. Bu isə insan səhvlərinin azalmasına və qərarların daha düzgün verilməsinə səbəb olur. Məsələn, səhiyyə sahəsində süni intellekt həkimlərə kömək edir ki, xəstəlikləri daha tez və düzgün diaqnoz etsinlər. Hətta bəzi xəstəlikləri əvvəldən aşkar edərək müalicəyə vaxtında başlamağa imkan yaradır".

Mütəxəssis qeyd edib ki, təhsil sahəsində isə (SI) hər şagirdin öyrənmə sürətinə və ehtiyaclarına uyğun fərdi tədris planları və s. hazırlaya bilər: "Eyni zamanda, süni intellekt yeni texnologiyaların inkişafını da sürətləndirir. Misal, sürücüsüz avtomobillər artıq real həyatda sınaqdan keçirilir və yaxın gələcəkdə geniş yayılacağı gözlənilir. Ağıllı şəhərlər qurulur bu şəhərlərdə enerji sərfiyyatı, nəqliyyat axını və ictimai təhlükəsizlik SI vasitəsilə idarə olunur.

Robototexnika da bu prosesin ayrılmaz hissəsidir. Artıq bir çox sahələrdə robotlar insanlara yardım edir və onların yükünü azaldır. Bütün bunlar həm rahatlıq yaradır, həm də texnologiya sahəsində yeni iş imkanları açır. Amma bütün bu inkişaflarla yanaşı, süni intellektin gətirdiyi risklər və problemlər də var. Ən önəmli məsələlərdən biri məlumatların məxfiliyidir. İnsanlara aid şəxsi məlumatların necə toplandığı və necə istifadə edildiyi ciddi nəzarət altında olmalıdır"- deyir E.Həsənov əlavə edib.

Bununla yanaşı Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyinin İctimai Şurasının

üzvü Fərid Kazimov süni intellekt məsələsinin çoxşaxəli bir mövzuya çevrilmiş olduğunu qeyd edib. O bildirib ki, belə ki, bu texnologiya həyatımıza çox dərinlən və əhəmiyyətli şəkildə təsir göstərmiş və göstərməkdədir: "Bununla yanaşı, süni intellektin müəyyən təhlükələri də mövcuddur. Eyni zamanda "süni intellekt bizi əvəz edəcəkmi?" sualı da gündəmdədir. Mövcud tendensiyalara nəzər saldıqda belə qənaətə gəlmək olar ki, bu texnologiya gələcəkdə insan fəaliyyətinin bir çox sahələrini əvəz edə bilər.

Hazırda süni intellekt əsasən insanların gündəlik məlumat axtarışında istifadə etdiyi alətlərdən birinə çevrilmişdir. Əgər sadə bir nümunə götürsək, süni intellektin bir növ Google Search funksiyasını əvəz etdiyini söyləmək mümkündür. Müxtəlif format və platformalarda təqdim olunan süni intellekt əsaslı sistemlər – chatbotlar, dil modelləri və digər vasitələr – artıq insanların məlumat axtarışını daha effektiv şəkildə həyata keçirməsinə imkan yaradır".

F. Kazimov vurğulayıb ki, süni intellekt vasitəsilə bir iş peşəkar olmayan insana belə tapşırıla bilər: "Bu da insanların peşəkarlıqlarının ucuzlaşmasına gətirib çıxara bilər. Artıq bir insanın uzun illər boyunca təcrübə yığmasına ehtiyac yoxdur. Süni intellektə düzgün göstəriş verməklə istədiyiniz nəticəni əldə etmək olar. Fikrimcə süni intellektdən köməkçi formada istifadə etmək lazımdır. Ona bütün açarları verdikdə, 50-100 il sonra böyük fəsadlara yol açar bilər. Həmçinin süni intellekti istifadə etmədiyimiz zaman söndürməyi bacarmalıyıq ki, gələcəkdə problemlərə yol açmasın"-deyir o əlavə edib.

Keyrənsə Piriyeva

Dünya yenidən necə bölünür?

Bütün dünyanın Rusiya və ABŞ liderlərinin görüşünə fəvqəladə diqqət yetirməsi təkcə Ukrayna böhranının kəskinliyi və bir sıra digər aktual taktili məsələlərlə izah olunmur. Strateji dəyişikliklərin olacağı barədə xəbərlər gəlməkdədir. Bu, artıq Alyaska sammitində bir daha gerçək üzünü göstərdi. İstər görüş faktı, istərsə də onun nəticələri çoxqütblü dünyaya keçidi aydın şəkildə qeyd edən ilk mərhələ oldu. Bir il əvvəl baş verənləri təsəvvür etmək mümkün deyildi: Rusiya Federasiyasının prezidenti ABŞ prezidenti ilə görüşür və ABŞ-ın özündə - "qaydalara əsaslanan" dünya gözümüzün qabağında dağılır! Birləşmiş Ştatlar öz "müttəfiqlərinə" həqarətlə yanaşır, onlarla münasibətləri az qala pozulacaq qədər gərginləşdirir, onlara qarşı sərt rüsumlar tətbiq edir, onları sosial xərclərin zərərinə hərbi xərcləri artırmağa, bahalı Amerika karbohidrogenlərini almağa məcbur edir. Nə oldu?

Proses Alyaskada sammitində Ukraynanın bölüşdürülməsi ilə davam edib

Vladimir Zelenski Avropa Komissiyasının sədri Ursula fon der Leyenlə birgə mətbuat konfransında Rusiya və ABŞ prezidentləri Vladimir Putin və Donald Trampın avqustun 15-də Alyaskada keçirdikləri görüşə münasibət bildirib. Zelenski deyib ki, əvvəlcə atəşkəs olmalıdır, sonra sülh sazişi üzərin-

rib ki, sabahkı görüşdə əsas məsələlərdən biri ərazilər məsələsi olacaq.

Türkiyənin "Sabah" qəzeti yazır ki, dünya səhnəsində bir-biri ilə rəqabət aparan ABŞ və Rusiya konsensusa doğru irəliləyir. Məqalə müəllifi hesab edir ki, Tramp Putinin görüşü Ukraynadakı yanğının söndürülməsinə deyil, qənimətin bölünməsinə həsr olunub. Göründüyü kimi, iki fəvqəldövlətin əməkdaşlığı bütün digər strateji sahələrdə də əhatə edəcək. Ukraynaya xas olan həqiqət bütün dövlətlərə aiddir... Əsas problem "suverenlik", "ərazi bütövlüyü" və "öz müqəddəratını təyinetmə hüququ"ndadır. Fələstindən Tayvana, Suriyadan Venesuelaya qədər müxtəlif qitələrdə baş verən bütün böhranların əsasında bu prinsiplərin pozulması dayanır. Siyasi, coğrafi və inzibati müstəqilliyin olmaması enerjini boşaldır. Bu münaqişənin əsas mənbəyidir.

Alyaskada ikinci "Yalta konfransı"

Bu kontekstdə Alyaskada keçirilən Rusiya-Amerika sammitini dəyərləndirmək lazımdır. Vladimir Putinlə Donald Tramp arasında Ankoricdə baş tutan görüş müəyyən mənada diplomatik poker oyunu kimi tarixə düşəcək. Bu sammiti global konsensusdan daha çox yüksək riskli diplomatik oyuna çevirən iki tərəf arasındakı münaqişələr və ziddiyyətlər deyil, danışıqlar masası arxasında qalanların reaksiyalarıdır. Bu baxımdan diplomatiya qumardan da aminsızdır. Pokerdə ən azı masa arxasında udurmaq olar. Amma diplomatiyada süfrəyə oturmazdan əvvəl də ağır itkilər verə bilərsiniz.

Təbii ki, Tramp Putinin görüşü Ukraynada tüğyan edən yanğıni söndürmək deyil, daha çox müharibədən əldə edilən qənimətlərin bölünməsi ilə bağlı olub. Axı görüş diplomatik və ya siyasi platformada keçirilməyib. Buna görə də Elmendorf-Richardson Hərbi Hava Qüvvələri bazasında keçirilən sammit siyasi həll yolundan

daha çox strateji və hərbi rəqabət çərçivəsində kompromislərə işarə edir.

Bu görüşlə bir daha sərt realılıqla üz-üzəyik. Dünyanın yenidən necə bölünəcəyini insanlar öz gözləri ilə görəcəklər. Necə ki, İkinci Dünya Müharibəsindən sonra dünya düzəninə formalaşması müstəsna olaraq ABŞ və SSRİ-nin tələblərinə uyğun olaraq baş verdi. 1945-ci ildə Avropa, Yaxın Şərq, Asiya və Afrika bu iki fəvqəldövlətin tələblərinə, ehtiyaclarına və təsir dairələrinə uyğun olaraq yenidən quruldu. Hansı ölkənin demokratik, kapitalist və ya sosialist olacağı barədə qərar bu ölkələrin xalqı tərəfindən deyil, ABŞ və Sovet İttifaqı tərəfindən verilib. Bəzi ölkələrdə sərhədlər yenidən çəkildi, bəzilərinə sosial və intellektual inqilablar, bəzilərinə siyasi rejimlər dəyişdirildi. Bu mənada "öz müqəddəratını təyinetmə" fantaziyadan başqa bir şey deyil.

İndi dünya ikinci dəfə Alyaskada "Yalta konfransı"ni izlədi. Dünya səhnəsində bir-biri ilə rəqabət aparan ABŞ və Rusiya müəyyən məsələlərdə konsensusa doğru irəlilədiklərini bəyan etdilər. Ancaq prosesin bu istiqamətdə irəlilədiyini söyləmək çox çətindir. Bu konsensus təkcə Ukrayna və Avropanın deyil, həm də Yaxın Şərqin, Asiya-Sakit okean regionunun və Afrikanın gələcəyi ilə bağlı ola bilər. ABŞ-ın Ukraynadakı güzəştlərinə cavab olaraq Rusiyanın artıq Qafqazda və Yaxın Şərqdə etdiyi jestləri unutmaq olmaz.

Bu isə onu deməyə əsas verir ki, ABŞ və Rusiya münasibətlərində detente siyasəti dərinləşməkdə davam edəcək. Keçmişdə ABŞ və SSRİ arasında əldə olunan global razılaşmalar, eləcə də onların gizli müttəfiqliyi hamıya məlumdur. Sykes-Picot kimi razılaşmalar "Soyuq Müharibə"dən sonra da davam etdi. Bunun son nümunəsi 2015-ci ildə Türkiyəni cillolamaq və İrana nəzarət etmək üçün Suriyaya qoşun yeridən Rusiyanın Kırımı kubok kimi almasıdır.

İndi Suriyada Əsədin devrilməsinə seyirci qalanda Qlobal Cənubu məyus edən Moskva, Qafqazda və Orta Asiyada Çinlə yanaşı, Qərb oyunçularının olmasına cavab olaraq susdu, İsrail-İran müharibəsində Tehranı taleyin ümidinə buraxdı və ABŞ-ın Çinə qarşı yeni mühasirəsinin qarşısını almadı, əslində öz ehtiyaclarına uyğun manevidir.

Rusiya həmişə özünün ideoloji deyil, geosiyasi maraqlarını rəhbər tutmuşdur. Beləliklə, Rusiya və ABŞ arasında Ukrayna kubokunun yenidən bölüşdürülməsi ilə başlayan əməkdaşlıq sferası, görünür, həm gizli, həm də aşkar bütün digər strateji sahələrdə əhatə edəcək. Burada təbii ki, bütün gözlər hadisələrin axarını dəyişə biləcək Çin və Türkiyəyə yönələcək. Alyaska görüşünün iştirakçıları bu oyunçuları Avropa kimi danışıqlar masasına qoymaq istəmir. Odur ki, Alyaska sammitinin taleyi böyük ehtimalla global və regional tarazlığı sarsıtmağa qadir olan Çin və Türkiyənin tələbləri ilə sıx bağlı olacaq.

ABŞ prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Stiv Vitkoff CNN telekanalına müsahibəsində bildirib ki, Rusiya Ukraynanın beş regionu ilə bağlı güzəştə gedib. Onun sözlərinə görə, Rusiyanın razılaşdığı güzəştlər Ukraynanın "tam mənimsənilməsi" demək deyil. Stiv Vitkoffun sözlərinə görə, ərazilər məsələsi ABŞ prezidenti Donald Tramp və Ukrayna prezidenti Vladimir Zelenski arasında avqustun 18-də Vaşinqtonda keçiriləcək görüşün gündəmində olacaq.

Bir gün əvvəl "Financial Times" qəzeti mənbələrə istinadən yazmışdı ki, Vladimir Zelenski Donald Trampı ərazi məsələsini müzakirə etməyə hazırıdır. Ukrayna prezidenti

də işləmək lazımdır. O, əlavə edib ki, Ukrayna təhlükəsizlik zəmanətləri çərçivəsində Aİ-yə daxil olmaq imkanını nəzərdən keçirir. Ərazi məsələsinə gəlincə, onun sözlərinə görə, bunu yalnız Rusiya və Ukrayna prezidentləri ABŞ-ın iştirakı ilə keçiriləcək üçtərəfli görüşdə müzakirə etməlidir. Eyni zamanda o, əlavə edib ki, Ukrayna konstitusiyası ərazilərin təhvil verilməsini mümkünsüz edir.

Ukrayna lideri avqustun 18-də ABŞ prezidenti Donald Trampı görüşdə münaqişənin həlli məsələlərini müzakirə edəcəyini deyib. ABŞ dövlət katibi Marko Rubio bildi-

Trampa iltifat

Ukrayna böhranının həlli Rusiya-Amerika münasibətlərini bərpa etmək planlarının yalnız bir hissəsidir. Rusiya ilə ABŞ Avropadan yan keçərək təsir dairələrinin bölünməsi barədə razılığa gəlmək niyyətindədirlər. Ölkələr yeni dünya nizamı və yeni global təhlükəsizlik sistemi qurmaq haqqında düşünür. Rusiya-Amerika sammiti ərəfəsində Putin Donald Trampa iltifat edərək: "Tramp, mənim fikrimcə, hərbi əməliyyatları dayandırmaq, böhrana son qoymaq və bu münaqişədə iştirak edən bütün tərəfləri maraqlandıran razılaşmalara nail olmaq üçün kifayət qədər enerjili və səmimi səylər göstərir", deyib. Sonra

Putin "Ukrayna böhranı" adlandırdığı münaqişəyə son qoymaqdan çox uzağa gedən bir məqsədi qeyd edib: "ABŞ-la münasibətlərdə növbəti mərhələ strateji hücum silahlarına nəzarət üzrə razılaşma ola bilər".

Bu, Rusiya və yeni Amerika administrasiyasının nümayəndə heyətləri Donald Trampın vəzifəyə başlamasından qısa müddət sonra fevral ayında Ər-Riyadda ilk dəfə görüşəndən bəri Rusiya rəhbərliyinin bütün bəyanatlarının ümumi tonu olub: Ukrayna Rusiya-Amerika münasibətlərində yeni dünya nizamının qurulmasına gətirib çıxarmalı olan sıfırlanmanın sadəcə bir hissəsidir.

Putinin xarici siyasət üzrə müşaviri Yuri Uşakov cümə axşamı deyib ki, "Ukrayna böhranının nizamlanması" sammitin "mərkəzi mövzusu"dur. Lakin o, həmçinin vurğulayıb ki, müzakirələrdə iki tərəfli münasibətlərin, o cümlədən iqtisadi əməkdaşlığın inkişafına da diqqət yetiriləcək. Moskvanın məqsədləri Rusiya nümayəndə heyətinin tərkibində öz əksini tapıb. Putini Uşakov və xarici işlər naziri Sergey Lavrovdan başqa, müdafiə naziri Andrey Belousov, maliyyə naziri Anton Siluanov və Rusiya Birbaşa İnvestisiya Fondunun rəhbəri Kirill Dmitriyev müşayiət edib.

si almasına əmin oldu: 2018-ci ildə Helsinkidə Tramp-Putin sammitindən fərqli olaraq, sadəcə qısaca əl sıxma və ayrı-ayrı mətbuat konfransları baş tutdu. Lakin "konstruktiv danışıqlar" çox da irəli getmədi. İyul ayında Putin "Ruslar və ukraynalıların tarixi birliyi haqqında" məqaləsini dərc edib və bu, NBC-nin Ukraynadakı kanalını əvvəlcədən əsaslandırıb. Bu təcrübəyə baxmayaraq, Tramp Putinə birbaşa görüşün ictimai uğurunu qazandırdı.

Vaşinqton "nikbindir, lakin sadələşdir"

Vaşinqton bu qərarın əhəmiyyətini yaxşı dərk edir. Trampın özü də "sövdələşmə" kimi bacarıqlarına arxayındır, lakin görüşdən əvvəl prezident və Ağ Evdən gələn siqnallar müxtəlif dərəcədə nikbinliklə səslənirdi. Mətbuat katibi Caroline Leavitt sammitlə bağlı gözləntiləri azaldıb və prezidentin hər şeydən əvvəl onu dinləyəcəyini vurğulayıb. Bu, vəziyyəti daha yaxşı başa düşməkdən ibarətdir. Tramp əvvəlcə eyni məcrada danışdı, lakin çərşənbə günü o, Rusiyaya təzyiqi artırıb: Putin cümə günü münaqişəyə son qoymağa razı olmasa, nəticələr "çox ciddi" olacaq.

Ötən həftə Trampın sülhə nail olmaq üçün verdiyi müddət başa çatıb. Əks halda, Rusiyadan neft, qaz və uran alan ölkələrə 100% tariflər qüvvəyə minməli idi. Ancaq çərşənbə günü prezident daha az qətiyyətlə danışdı. Jurnalistlərdən birinin Putini Ukraynada mülki insanları öldürməyi dayandırmağa inandırma biləcəyinə inanıb-inanmadığı sualına Tramp belə cavab verib: "Mən artıq bu söhbəti etmişəm".

Vaşinqtonda münaqişənin Co Baydenin "səriştəsiz rəhbərliyi" altında başladığını təkrarlamaqdan yorulmurlar. Bu şərhə, sülhü bərqərar etməyə çalışan bir Trampdır. Və hər şey gözlənilməyindən yaxşı olarsa, Tramp Nobel Sülh Mükafatını almaq arzusu na daha da yaxınlaşacaq. Lakin Trampın sona çatdıracağına söz verdiyi əsas münaqişələr getdikcə pisləşir: təkcə Ukraynada deyil, Qəzzada da. Bundan əlavə, son aylarda Putinlə çox təriflənən "kişi dostluğu" onu dəfələrlə xoşagəlməz vəziyyətə salıb – o qədər ki, Tramp özü də etiraf edib ki, Moskvadan həddən artıq "siqnal" gəlir.

Onun Şimali Koreya lideri Kim Çen Inla ilk prezidentlik dövründə dostluq əlaqələri xatırladır ki, Tramp bəzən onun "sövdələşmələr etmək" qabiliyyətini həddən artıq qiymətləndirir. 2019-cu ildə o, Şimali Koreya torpağına ayaq basan ilk ABŞ prezidenti oldu. Ancaq gözlənilən nüvəsizləşdirmə heç vaxt baş vermədi. Yalnız iyulun sonunda Pxenyan bəyan etdi ki, ABŞ Şimali Koreyanın nüvə dövləti kimi "dönməz" statusunu tanımalıdır.

V.VƏLİYEV

Fransa azərbaycanlı uşaqları Almaniyaya qaytarır...

Həmin uşaqlar avqustun 18-də Almaniyadan gələn nümayəndələrin müşayiəti ilə bu ölkəyə geri qaytarılıb. Almaniyada dünyaya gələn iki azyaşlının valideynlərinə qaytarılması üçün bundan sonrakı mərhələdə bu ölkənin hüquqları müstəvisində müvafiq tədbirlər görülməkdir. Hazırda həm Azərbaycanın müvafiq diplomatik nümayəndəliyi, həm də Diaspor ilə İş üzrə Dövlət Komitəsi vasitəsilə vətəndaşlara hüquqi dəstək göstəriləcəkdir.

Yaranmış vəziyyətlə əlaqədar olaraq, Azərbaycanın vətəndaşlarına bir daha müraciət edərək, xarici ölkələrdə belə hallarla üzləşdikləri zaman dərhal Azərbaycanın bu ölkədəki səfirliyinə xəbər

verilməsi xahiş edilir. Səfirliyin məsələ ilə bağlı əvvəlcədən məlumatlı olması vaxtında tədbirlərin görülməsinə və hadisələrin arzuolunmaz istiqamətdə inkişafının qarşısının alınmasına imkan yaradır.

Ərdoğan sülhə ümid edir

Türkiyə: "Alyaskadakı görüş "Rusiya və Ukrayna arasında müharibəyə son qoymaq yollarının axtarışında yeni təkən oldu"

Türkiyə prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan prezidentlər Vladimir Zelenski, Donald Tramp və Vladimir Putinin iştirak etdiyi üçtərəfli danışıqların davamlı sülhün əsasını qoya-çağına ümid etdiyini bildirib.

O, bu barədə X Platformasında bildirib. Ərdoğan Alyaskadakı görüşü "Rusiya və Ukrayna arasında müharibəyə son qoymaq yollarının axtarışında yeni təkən" adlandırıb: "ABŞ prezidenti Tramp və Rusiya prezidenti Putin arasında Alyaskada aparılan danışıqlar Rusiya və Ukrayna arasında müharibəyə son qoymağın yollarının axtarışına yeni təkən verib", o vurğulayıb. Türkiyə preziden-

ti həmçinin ümid edir ki, "Ukrayna prezidenti Vladimir Zelenskinin iştirak etdiyi bu yeni proses davamlı sülhün əsasını qoyacaq".

Türkiyə də öz növbəsində sülhün bərqərar olması üçün istənilən yardımı göstərməyə hazırdır. Xatırladaq ki, ABŞ prezidenti Donald Tramp Alyaskada rusiyalı həmkarı Vladimir Putinlə danışıqlardan sonra Ukrayna prezidenti Vladimir Zelenskiyə zəng edib. Söhbət 1,5 saatdan çox davam edib və söhbətdə Avropa liderləri də iştirak edib. Onun nəticələrindən sonra Zelenski avqustun 18-də Vaşinqtona səfər edəcəyini açıqlayıb. ABŞ-a səfərində onu Aİ liderləri müşayiət edəcək.

VƏLİ

"Zəngəzur dəhlizi Cənubi Qafqazın geosiyasi və iqtisadi xəritəsini dəyişəcək"

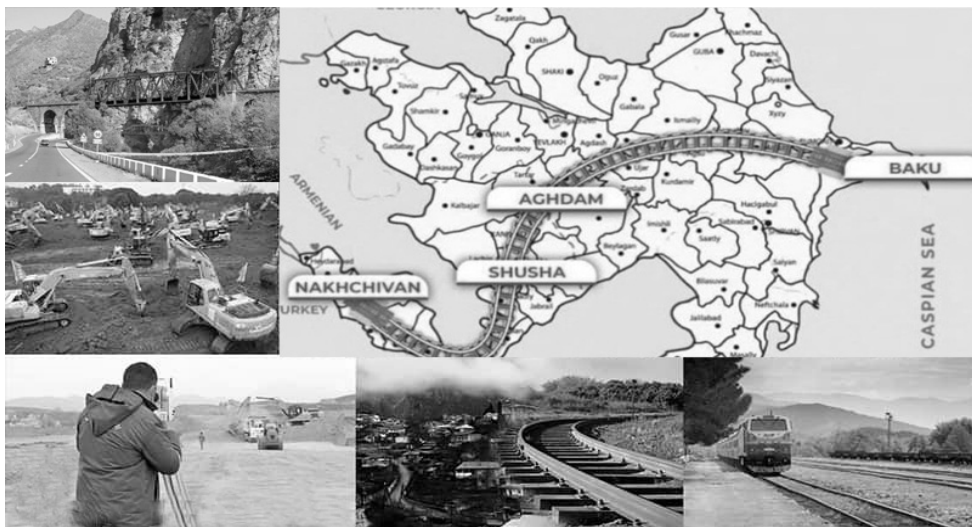
POLİTOLOQ ŞƏRH ETDİ

"Xüsusilə post-münaqişə dövrlərində ölkələr arasında nəqliyyat əlaqələrinin bərpasının sırf iqtisadi səmərə ilə yanaşı, həm də mühüm etimad quruculuğu rolunu oynaya və sülh yaratmaq üçün effektiv alət ola biləcəyini nəzərə alsaq deyə bilərik ki, Zəngəzur dəhlizinin açılması Cənubi Qafqazda geosiyasi realitələri dəyişməsinə mühüm rol oynayacaq". Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında politoloq Rəşad Bayramov deyib.

bəyanatlarla çıxış edir. Bu da təbiiidir. Belə ki, dəhliz təkcə Naxçıvanla Azərbaycanın digər bölgələri arasında nəqliyyat körpüsü deyil, həm də Çin və Orta Asiya ölkələrini Azərbaycan-Türkiyə vasitəsilə Avropanın tranzit-nəqliyyat xəttinə bağlayan bir vasitədir. Bu dəhliz ölkəmizi Şərq və Qərbin mühüm iqtisadi tərəfdaşına çevirir, o cümlədən ölkəmizin ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasını faktiki olaraq nəqliyyat-kommunikasiya blokadasından çıxarır.

Dəhlizin əhəmiyyəti ayrı-ayrı regional və beynəlxalq gücləri bu istiqamətdə mübarizəyə cəlb etmişdi. Rusiya belə bir əhəmiyyətli dəhlizə nəzarəti özü həyata keçirməklə yeni təsir və təzyiq imkanları əldə etməyə çalışır, İran bu dəhlizin iqtisadi faydaları ilə yanaşı Türk dünyasının birliyinə yol açacağını bildiyi üçün ümumiyyətlə açılmasının əleyhinə çıxış edirdi. Amma bütün bunlara baxmayaraq Zəngəzur dəhlizi layihəsinin ölkəmizin maraqları nəzərə alınmaqla açılmasına dair razılıq əldə olundu.

Ümumiyyətlə götürdükdə isə bu layihə Azərbaycan, Ermənistan və Türkiyə ilə yanaşı digər bölgə ölkələrinin yeni dəhlizin əkeynə olan Rusiya və İranın da maraqla-

Onun sözlərinə görə, uzun illər ərzində strateji hədəf kimi müəyyən edilən Zəngəzur dəhlizi ilə bağlı aparılan qətiyyətli siyasət nəhayət ki, bu layihənin reallaşması ilə bağlı müvafiq razılışmanın əldə edilməsini təmin etdi: "İlk gündən etibarən Azərbaycanın əsas hissəsi ilə Naxçıvan arasında sərbəst gediş gelişin təmin olunmasının vacibliyini diqqətə edən rəsmi Bakı bu qərarın qəbuluna nail oldu. Zəngəzur dəhlizi təkcə regional yox, həm də beynəlxalq əhəmiyyətli bir layihədir və məhz elə bu səbəbdendir ki, 8 Avqust Vaşinqton görüşündə əldə edilən razılışmadan sonra hər kəs bu dəhlizin bütün Avrasiya regionunun siyasi və iqtisadi xəritəsini dəyişdirəcəyinə dair

rına tam cavab verir. Belə ki, Zəngəzur dəhlizinin işə düşməsi ilə İran dəmir yolu ilə Fars körfəzindən Qara dənizə çıxış imkanı əldə edəcək. Digər tərəfdən isə həm İran, həm də Rusiya bir-birilə dəmir yolu əlaqəsi yarada biləcəklər. Hazırda Cənubi Qafqazdan İranı Rusiya ilə birləşdirən dəmir yolu yoxdur və İran bu yolun açılması ilə öz müttəfiqi Rusiya ilə də dəmir yoluna sahib olmaq imkanı əldə edəcək. Eyni şəkildə həm Rusiya, həm də İran Naxçıvan dəmir yolları üzərindən Ermənistanla da dəmir yolu əlaqəsi qura biləcəklər ki, bu da kifayət qədər iqtisadi fayda deməkdir".

Ziya Hikmətoğlu

Uşaqlarda özgüvənin formalaşmasında valideynlərin rolu nədir?

PSIXOLOQ AÇIQLADI

"Özünə güvən uşağın psixoloji inkişafının əsas dayaqlarından biridir. Özünə inanan uşaq həm sosial mühitdə daha aktiv olur, həm də gələcəkdə həyatın çətinlikləri ilə mübarizədə daha dayanıqlı böyüyür. Uşaqlarda özünə güvənin formalaşmasında ən mühüm rol isə valideynlərə məxsusdur. Çünki övlad ilk dəfə özünü ailə mühitində tanıyır və qəbul edir". Bu sözləri SİA-ya

çox vacibdir. Çünki səhvlər öyrənmənin bir hissəsidir. Valideyn hər xırda çətinliyi uşaq əvəzinə həll etdikdə, övlad özünü aciz hiss edə bilər. Amma kiçik məsuliyyətlər verdikdə, uşağa seçim haqqı tanıdıqda və nailiyyətlərini qeyd etdikdə, uşaq öz gücünə inanmağa başlayır. Bundan başqa, sevgi və qəbul hissi uşağın sağlam özünə güvəninə təməlidir. Uşaq bilməlidir ki, o, yalnız uğurlu olduqda deyil, hər bir halda valideynləri tərəfindən sevilir və dəyərlidir. Bu, uşağa özünü olduğu kimi qəbul etməyi öyrədir.

Təəssüf ki, bəzi valideynlər "özünə güvən" anlayışını səhv başa düşərək uşağı həddindən artıq azad buraxır və ya onu qorumaq adı ilə bütün addımlarını nəzarətdə saxlayırlar. Hər iki halda uşaq balanssız inkişaf edir. Əslində, sağlam özünə güvən uşağın sərhədləri biləcəyi, amma eyni zamanda seçim edə biləcəyi bir mühitdə formalaşır. Praktiki olaraq valideynlər uşaqlarının özünə güvənini artırmaq üçün: Onları dinləməli, fikirlərinə hörmətə yanaşmalıdırlar. Kiçik də olsa nailiyyətlərini qeyd etməlidirlər. Günlük həyatda yaşına uyğun məsuliyyətlər verməlidirlər. Səhv etdikdə təhqir etməməli, bunun

açıqlamasında psixoloq Zeynəb Eyyubova deyib.

Zeynəb Eyyubova sözlərinə belə davam edib: "Valideynlərin uşağa yanaşma tərzi, istifadə etdikləri ünsiyyət dili, qoyduqları qaydalar və verdikləri dəstək onun özünə baxışını birbaşa formalaşdırır. Məsələn, uşağın sözləri dəyərləndiriləndə o, özünü bacarıqlı və dəyərləli hiss edir. Əksinə, daim müqayisə olunduqda və ya sərt tənqidlərə məruz qaldıqda isə uşağın özünə güvəni zəifləyir. Uşağın səhv etməsinə icazə vermək də

öyrənmə prosesi olduğunu izah etməlidirlər. Müqayisədən qaçmalı və uşağı olduğu kimi qəbul etməlidirlər.

Nəticə olaraq demək olar ki, uşağın özünə güvəninə əsas bünövrəsi evdə – valideynlərlə münasibətdə qurulur. Valideynlərin dəstəyi, sevgisi və düzgün yanaşması uşağın gələcək həyatında ən güclü dayaq olur. Hər bir uşaq özünə inanmağa, sevilməyə və dəyərləli olduğunu hiss etməyə layiqdir".

Ayşən Vəli

Ermənistan çalxalanır - revanşistlər, kilsə, Karapetyan...

Avqustun 8-də Vaşinqtonda əldə edilən razılaşmalar təkcə regional düzənə deyil, həm də Ermənistanın daxili siyasi mənzərəsinə ciddi təsir göstərüb. Belə ki, bu razılaşmalar, həm revanşist müxalifət qüvvələri, həm də xaricdəki radikal erməni diaspor mərkəzləri üçün qəbul edilməz sayılır. Çünki Paşinyanın sülh yolu ilə qazandığı siyasi üstünlük, Ermənistanın hərbi ritorikadan imtina etməsi və regionda kommunikasiyaların açılması bu dairələrin maraqlarına ziddir.

Məhz bu səbəbdən razılaşmalardan sonra erməni cəmiyyətində süni gərginliyin artırılması istiqamətində fəal cəhdlərin şahidi olmaq mümkündür. Vaşinqton Bəyannaməsindən sonra Ermənistan müxalifəti və revanşist dairələr tam səfərbərliklə hücumə keçiblər. Onların arqumentləri isə bir neçə əsas tezisdə cəmlənir: Qarabağ məsələsinin rəsmi olaraq bağlanması, Qarabağ ermənilərinin status probleminin gündəmdən çıxarılması, separatçıların məhkəmə prosesləri ilə bağlı müzakirələrin bağlanması və nəhayət, Zəngəzur dəhlizinin açılması ilə Sünikin Azərbaycanın nəzarətinə keçəcəyi qorxusu. Bu ritorika vasitəsilə daxildə qorxu və narazılıq toxumu səpilməyə çalışılır. Serj Sarkisyan və Robert Köçeryanın maliyyələşdirdiyi informasiya şəbəkəsi gün ərzində bu sənədə qarşı tənqid və dezinformasiya tirajlamağa başlayıb. Sifarişli politoloqlar və köhnə siyasi fiqurlar Vaşinqtonda imzalanan sənədin mahiyyətini təhrif edərək cəmiyyətə fərqli rəy aşılamağa çalışırlar. Bu isə Ermənistan daxilində sülhə qarşı olan güclərin narahatlığını və təşvişini açıq göstərir.

Artıq prosesin qarşısını almaqda aciz qaldığını anlayan diaspora Ermənistan üzərindəki təsirini bərpa etmək üçün yeni planlar hazırlayır. Bu çərçivədə amerikalı hüquqşünas Robert Amsterdamın İrəvana səfəri təsadüfi deyil. Vaşinqton görüşü ilə eyni vaxtda onun bölgəyə gəlməsi, açıqlamaları və Ermənistan hökumətinə yönəlmiş

itthamları, diasporun imzalanan sənədə qarşı çıxdığını açıq şəkildə göstərir. Amsterdamın səfəri zamanı səsləndirdiyi fikirlər-Samvel Karapetyana qarşı irəli sürülən itthamların və kilsəyə münasibətin onu "şoka salması" -əslində, diasporun sülh prosesinə qarşı istifadə etdiyi klassik ritorikanın tərkib hissəsidir. Hökumətin onu ölkəyə buraxmamaqla hədələməsi və görüşdən imtina etməsi isə Ermənistan daxilində bu müdaxilələrə qarşı müqavimətin gücləndiyini göstərir.

Samvel Karapetyanın rəhbərlik etdiyi Karapetyan ailəsinin Ermənistan dövlətinə qarşı 500 milyon dollarlıq arbitraj iddiası, əslində, diasporun və xarici güclərin sülh prosesinə qarşı yeni təzyiq dalğasının bir hissəsi kimi görünür. Amerikalı hüquqşünas Robert Amsterdamın İrəvana səfərindən dərhal sonra bu addımın atılması, prosesin koordinasiya şəkildə həyata keçirildiyini göstərir.

Göründüyü kimi, Ermənistan müxalifəti, diaspora və xaricdəki bəzi mərkəzlər Paşinyanın Vaşinqtonda əldə etdiyi razılaşmaları daxili siyasi mübarizədə ona qarşı istifadə etməyə çalışır. Serj Sarkisyanın rəhbərlik etdiyi Respublikaçılar partiyasının Bəyannaməyə qarşı sərgilədiyi mövqə isə Ermənistan cəmiyyətində illərlə formalaşmış revanşist düşüncənin və asılılıq psixologiyasının bariz təzahürüdür. Səsləndirilən itthamlar göstərir ki, bu siyasi qüvvələr hələ də köhnə ritorikadan əl çəkmir və bölgədə

davamlı sülhə hazır deyillər.

ATƏT-in Minsk qrupunun ləğvinə qarşı göstərilən çıcıq isə daha dərinə gedən bir məsələdir. Bu təşkilat uzun illər Ermənistan üçün status-kvonun qorunmasına xidmət edən, real nəticə verməyən, lakin siyasi maneəvə aləti kimi istifadə olunan bir struktur idi. Onun artıq gündəmdən çıxarılması Ermənistan müxalifəti üçün həm konkret diplomatik dayağın, həm də manipulyasiya vasitəsinin itirilməsi deməkdir. Respublikaçılar Partiyasının bəyanatı həm də Moskvanın bölgədəki maraqlarını qorumağa hesablanıb. Paşinyanın yeni reallıqları qəbul etməsi və Qərb platformasında imzalanan sənədə qoşulması, təbii ki, Moskvanın loyal dairələrinin qəzəbinə səbəb olub. Serj Sarkisyanın Kremlin təsirindən çıxmaq əvəzinə, onun sifarişlərini yerinə yetirməsi,

yeni reallıqları isə qəbul etmək istəmir. Onların "rejim dəyişikliyi" çağırışları da açıq şəkildə daxili sabitliyi pozmağa, Ermənistanı yenidən xaosə sürükləməyə yönəlib. Fraksiyanın arxalandığı əsas dayaq isə Kremlin kölgəsində olan qüvvələrdir. Rusiya tərəfindən Ermənistanda həyata keçirilən "humanitar layihələr", xüsusilə uşaq və məktəblilərlə bağlı təşəbbüslər sadəcə yardım deyil, ictimai rəyi formalaşdırmaq üçün geopolitik vasitə kimi istifadə olunur. Bu yardım proqramlarının arxasında dayanan məqsədlər təkcə sosial deyil, siyasi rıçaqların gücləndirilməsidir. Beləliklə, Hayastan fraksiyasının reaksiyası təkcə bir sənədə qarşı narazılıq deyil, Ermənistanı sülh yolundan döndərmək, revanşist ritorikanı diri saxlamaq və xarici asılılığı qorumaq istəyinin növbəti göstəricisidir. Bu cür bəyanatların arxa-

Ermənistanın müstəqil siyasi qərar verməsinə qarşı çıxması artıq gizlədilmir. Bu yanaşma isə Ermənistanın gələcəyini yox, keçmişin maraqlarını qoruyan və ölkəni daimi qeyri-sabitlik içində saxlamağa çalışan bir xəttin davamıdır.

Respublikaçılar Partiyasının ardından Hayastan fraksiyasının da Vaşinqton Bəyannaməsinə qarşı çıxışı, əslində, Ermənistanda köhnə siyasi qüvvələrin, xüsusilə də Rusiya ilə sıx bağlı olan dairələrin öz mövqelərini qorumaq üçün atdığı növbəti addımdır. Qarabağ kartının yenidən dövrüyyəyə buraxılması, separatçılara münasibətdə nostalji ritorikanın təkrar-təkrar səsləndirilməsi onu göstərir ki, Hayastan fraksiyası keçmişin siyasi xatirələri ilə yaşayır,

sında reallıqdan çox, siyasi manipulyasiya və daxili auditoriyaya hesablanmış populizm dayanır. Vaşinqton Bəyannaməsi isə əslində təkcə region dövlətləri üçün deyil, beynəlxalq ictimaiyyət üçün də sülhün və əməkdaşlığın rəsmiləşdirilmiş platformasıdır.

Bəyannaməyə qarşı səsləndirilən bu cür açıqlamalar Ermənistan daxilində hələ də sülh və sabitlik əleyhinə çalışan revanşist qüvvələrin mövcudluğunu göstərir. Ermənistan cəmiyyəti və hakimiyyəti artıq başa düşməlidir ki, keçmişin siyasəti ilə gələcək qurmaq mümkün deyil. Real təhlükəsizlik və inkişaf yalnız əməkdaşlıq, şəffaflıq və geosiyasi manipulyasiyalardan imtina ilə mümkündür.

Şəmsiyyə Əliqızı

Xəbər verildiyi kimi, avqustun 15-də Qırğızıstanda Avrasiya İqtisadi İttifaqının (Aİİ) Avrasiya Hökumətlərarası Şurasının 43-cü iclası keçirilib. Tədbirdə marşrutunun ABŞ-ın nəzarətinə keçəcəyi gözlənilən Zəngəzur dəhlizi ilə bağlı potensial geosiyasi dəyişikliklər fonunda iştirakı xüsusilə vacib olan Ermənistan hökumətinin başçısı Nikol Paşinyan istisna olmaqla, İttifaqın üzvü olan ölkələrin baş nazirləri iştirak ediblər.

Nikol Paşinyan ötən ay Minskdə keçirilən Avrasiya İqtisadi Forumunu buraxmışdı, bu dəfə Çolpon-Ataya gəlmədi. Onun mətbuat katibi Nazeli Baqdasaryanın verdiyi məlumata görə, Ermənistan hökumətinin başçısı avqustun 12-dən 15-dək məzuniyyətdədir, "Nezavisimaya qazeta" yazır. Qəzet daha sonra xəbər verir: "Görüşdə qaldırılacaq biləcək məsələlərdən biri İranın Aİİ ilə Azad Ticarət Zonasının yaradılmasına dair bu yaxınlarda imzaladığı sazişdir ki, bu da ticarət əlaqələrinin inkişafında mühüm addım ola bilər. Lakin Ermənistan ətrafındakı vəziyyət və onun Zəngəzur dəhlizinin inkişafı üçün ABŞ ilə müstəsna tərəfdaşlığı ciddi maneələr yaradır.

Fərz etsək ki, bu, ABŞ prezidenti Donald Trampın Ermənistan ərazisinə nəzarət etməsi deməkdir, bu, Aİİ-nin prinsiplərini sual altına qoyur.

Malların və xidmətlərin sərbəst hərəkəti Aİİ-nin təməli daşıdır. Zəngəzur dəhlizi kontekstində bu o deməkdir ki, Naxçıvandan Azərbaycanın əsas hissəsinə giriş və çıxışda gömrük postları yaradılmalı və Aİİ çərçivəsində müəyyən edilmiş vahid gömrük rüsumları tətbiqi edilməlidir. Ermənistanda yerləşən Rusiya hərbi bazası gömrük postlarını təmin etmir. Lakin ABŞ buraya öz nəzarətini bərqərar edərsə, bu, İttifaq daxilində malların və xidmətlərin sərbəst hərəkətini məhdudlaşdıracağı üçün Aİİ-nin nizamnaməsinin birbaşa pozulması deməkdir. Belə olan halda Ermənistan yəqin ki, ABŞ-la tərəfdaşlıq və Aİİ-yə üzvlük arasında seçim etməli olacaq.

Artıq Aİİ ilə Azad Ticarət Zonası sazişi imzalayan İran üçün Zəngəzur dəhlizi prioritet deyil. İrandan Ermənistana və Ermənistandan İrana mallar ABŞ-ın heç bir müdaxiləsi olmadan hazırkı Azad Ticarət Zonası çərçivəsində daşınır. Ermənistan bu müqavilələrə əməl etməyə borcludur.

Aİİ-nin hazırkı iclasında Birlik üzvləri İrəvana İranla Azad Ticarət Zonası çərçivəsində öhdəliklərini xatırlada bilərlər. Aİİ qaydalarına riayət edilməməsi, xüsusən də mal

Rusiya Ermənistanı cəzalandırmağa hazırlaşır

və xidmətlərin sərbəst hərəkəti Ermənistanın təşkilata üzvlüyünün legitimliyini şübhə altına ala bilər. Üstəlik, Ermənistana artıq Yerevanın Avropa İttifaqı ilə yaxınlaşmasının arzuolunmazlığı barədə xəbərdarlıq edilib ki, bu, Aİİ normalarına ziddir. Və belə davam edərsə, Rusiya müvafiq tədbirlərin tətbiqi məsələsinə baxacaq. Bir müddət əvvəl bu barədə Rusiya baş nazirinin müavini Aleksey Overçuk danışıbmışdı".

Beləliklə, Ermənistan Aİİ-yə üzvlükdən məhrum edilməklə hədələnilir. Baxmayaraq ki, Paşinyan özü onun görüşlərinə açıq şəkildə məhəl qoymursa, buna dəyərmi? İrəvan bu iqtisadi ittifaktan çıxsa, Ermənistan nə qədər itirəcək? Yoxsa uzunmüddətli perspektivdə bundan faydalanacaq mı? Tanınmış ekspertlər bu vəziyyəti Caliber.Az-a şərh ediblər. Şərhləri oxucularımıza təqdim edirik.

Kiyev Yaxın Şərq Araşdırmaları Mərkəzinin direktor müavini Sergey Danilov hesab edir ki, Rusiya Ermənistana təzyiqləri artıracaq.

"Moskvanın ən təsirli vasitələrindən biri faktiki olaraq İrəvana qarşı iqtisadi sanksiyalardır. Rusiya Ermənistanı cəzalandırmaq niyyətindədir, lakin bunun üçün təbliğatda istifadə üçün əlverişli hüquqi əsas axtarır.

Moskvanın İrəvandan qisas almaqda bu dövrlətlərarası assosiasiyaların digər üzvlərini örtbasdır etmək istəməsi də eyni dərəcədə vacibdir. Bu, Rusiyanın ənənəvi təzyiq üsuldur.

Rusiyanın Ukraynadakı əməliyyatından sonra Ermənistanın Rusiya Federasiyası ilə ticarət dövriyyəsi xeyli artıb, Ermənistan müharibənin benefisiarına çevrilib, sanksiyalara məruz qalan malların ticarəti ilə məşğul olub. Qısa müddətdə Rusiya bazarını əvəz etmək son dərəcə çətin olacaq və Paşinyan seçkilər öncəsi çətin vəziyyətə düşə bilər. Bununla belə, iqtisadi şantajın uğur qazanma şansı azdır. İqtisadi artım illərində Ermənistan müəyyən təhlükəsizlik marjası, bir növ təhlükəsizlik yastığı toplayıb. Digər tərəfdən, tamhüquqlu regional integrasiya perspektivləri və ən əsası, təminatlı təhlükəsizlik açıq şəkildə qısamüddətli itkilərdən daha əhəmiyyətli faktordur", - Danilov bildirib.

Azərbaycanlı təhlükəsizlik eksperti İlham İsmayıl öz növbəsində qeyd edib ki, Ermənistan KTMT-yə nisbətən asanlıqla məhəl qoymasa da, Avrasiya İqtisadi İttifaqının tədbirlərinə həmişə ehtiyatla yanaşıb və Rusiyanın maraqlarına açıq şəkildə

zidd hərəkət etməməyə çalışıb.

"Bu, həm Sovet dövründə, həm də indi Ermənistanın Rusiyadan iqtisadi asılılığı ilə izah olunur. Rusiya-Ukrayna müharibəsinin başlaması və Rusiyaya qarşı sanksiyaların tətbiqi ilə Rusiya Federasiyası da Ermənistandan asılı vəziyyətə düşüb, çünki ikincisi bu sanksiyalara qoşulmayıb və Rusiyadan idxal və ixrac olunan mallar Ermənistan vasitəsilə həyata keçirilir. Lakin bu, Ermənistanın siyasətini Moskvaya yönəltməklə kifayətlənmir".

Ekspert hesab edir ki, baş nazirin müavini Overçukun İrəvana gözlənilən səfəri həm də Ermənistan rəhbərliyinin diqqətini Avrasiya İqtisadi İttifaqı və Zəngəzur dəhlizi aspektlərinə cəlb etmək məqsədi daşıyır.

Ermənistanın baş nazirinin Avrasiya İqtisadi Birliyinin son iclasında nümayişkarane şəkildə iştirak etməməsinin mühüm səbəblərindən biri təbii ki, Vaşinqton sammitidir, - o deyir.

"Azərbaycanla sülh sazişinin paraflanması gələcəkdə Türkiyə ilə sərhədin açılması və Ermənistanın Rusiyadan iqtisadi asılılığının minimuma endirilməsi deməkdir. Hesab edirəm ki, Paşinyan yaxın gələcəyin müsbət cəhətlərini bildiyi üçün Qırğızıstanda keçiriləcək sammitdə iştirakdan açıq şəkildə imtina etdi.

Ola bilsin ki, Zəngəzur dəhlizi işə başlanana qədər (yolun ən azı 3-4 ilə başa çatdırılacağı bildirilir) Ermənistan Avrasiya İqtisadi İttifaqının şərtlərinə əməl edəcək və bundan sonra Ermənistan ərazisində bu ittifaqın üzvləri üçün Aİİ-nin şərtləri qüvvədə qala bilər. O vaxta qədər yeni dünya nizamının istiqaməti də mühüm amil olacaq.

Hazırda Ermənistanın Avrasiya İqtisadi İttifaqından çıxarılması təhlükəsi yoxdur. İki ilə yaxındır ki KTMT-dəki fəaliyyətini dondurmama baxmayaraq, Ermənistana qarşı sərt tədbirlər görülməyib. Hesab edirəm ki, Paşinyan Ermənistanda hakimiyyətini davam etdirsə, Rusiya ilə münasibətlərdə xüsusi gərginlikdən qaçmaq üçün Zəngəzur dəhlizindən istifadə edən Avrasiya İqtisadi İttifaqı ölkələrinə tətbiq edilən şərtlər bir müddət qala bilər", - ekspert hesab edir.

Tərcümə - Elçin

Azərbaycanda uzun əsrlər demoqrafik vəziyyətlə bağlı heç bir problem yaranmayıb. Amma son onilliklərdə vəziyyət dəyişib və bizdə artıq doğumun azalması və əhalinin qocalması tendensiyası yaranıb. Bu prosesi necə dayandırmaq və ya yavaşlatmaq olar? Bu yazıda bu məsələni araşdırmağa çalışmışıq.

Əhalinin qocalması dövrümüzün aktual problemlərindən biridir. İnkişaf etmiş ölkələr əhalinin qocalması ilə digərlərinə nisbətən daha tez qarşılaşırlar. İndi bu, dünya miqyasında bir tendensiya çevrilib. Keyfiyyətli tibbi xidmət sayəsində insanlar daha uzun yaşamağa başladı, uşaq ölümü azaldı, amma doğum nisbəti getdikcə azaldı. Getdikcə daha çox ailə uşaq sahibi olmağı gecikdirir, ilk növbədə, daha yaxşı yaşayışını təmin etmək istəyir. Çoxuşaqlı ailələr nadir hala çevrilib. "Bir uşaq üçün layiqli həyat təmin etmək daha asandır" deyərək bir çox gənc belə düşünür və təəssüf ki, burada o qədər də haqsız deyillər. Hazırda, 3 və daha çox uşağı saxlayıb böyütmək əksəriyyət üçün çox çətindir. Ona görə də müasir ailələr 1 və ya 2 uşaqdan ibarət olur.

Əhalinin artımını təmin etmək üçün ölkədə doğum səviyyəsi hər ailəyə görə 3 uşaq olmalıdır. İnkişaf etmiş ölkələrdə doğum ölüm nisbəti mənfi xarakterlidir, lakin miqrasiya bu işə öz töhfəsini verir – yoxsul ölkələrdən gənclər daha yaxşı həyat üçün bu ölkələrə gedir. Yaşlılar isə qalır inkişaf etməmiş ölkələrdə qalır və belə ölkələrdə əhalinin qocalması baş verir.

BMT-nin araşdırmasına görə, dünyada 65 və daha yuxarı yaşda olan insanların sayı yaxın üç onillikdə iki dəfə artaraq 2050-ci ildə 1,6 milyardə çatacaq. Avropada bu proses ən çox İtaliya, İspaniya, Yunanıstan və Portuqaliyaya təsir edəcək. Honq-Konq, Cənubi Koreya və Yaponiya kimi inkişaf etmiş Asiya ölkələrində 65 yaşdan yuxarı əhali təxminən 40% təşkil edəcək.

Bəs Azərbaycanı nə gözləyir? Ölkəmizdə, proqnozlara görə, yaşlı əhalinin xüsusi çəkisi də xeyli artacaq. Artıq qocalma prosesi müşahidə olunur: son 10 il ərzində yaşlı vətəndaşların sayı 6,2%-dən 7,1%-ə yüksəlib. Dövlət Statistika

Komitəsinin məlumatına görə, hazırda ölkədə 580,8 min nəfər 60-64 yaş, 396,7 min nəfər 65-69 yaş, 462,7 min nəfər 70 yaşdan yuxarı vətəndaş yaşayır.

Belə bir vəziyyətin təhlükəsi nədir? Əvvəla, dövlətin sosial yükü artır. Səbəbsiz deyil ki, bir çox ölkələrdə, o cümlədən bizdə pensiya yaşını qaldırırlar. Baxmayaraq ki, indi insanlar daha fəaldır, əhalinin qocalması ilə işçi qüvvəsi çatışmazlığı qaçılmazdır və iqtisadiyyat durğunlaşa bilər. Səhiyyə sistemində daha çox təzyiq baş verir.

Bəs nə etməli? Əhalinin qocalmasına qarşı mübarizədə doğum səviyyəsinin stimullaşdırılması əsas tədbirlərdən biridir. Norveçdə uşaq dünyaya gələndə qədər işləmiş yeni analar bir il maaşının 80%-ni və ya 42 həftəlik tam maaş alırlar. Atalar üçün atalıq məzuniyyəti də var. Uzun müddətdir ki, "Bir ailə-bir uşaq" siyasəti yürüdən Çində indi ikinci və sonrakı uşaqlar üçün nağd ödənişlər var. Rusiyada doğum nisbəti ilə bağlı çətin vəziyyət var. Bunu ailələrin, əsasən, mənzil şəraitinin yaxşılaşdırılmasına xərclədiyi analıq kapitalı ilə və aylıq uşaqpulu verməklə düzəltməyə çalışırlar.

Uzun müddət Azərbaycanda doğum səviyyəsi ilə bağlı problem yox idi və çoxları hesab edirdi ki, bunu stimullaşdırmağa ehtiyac yoxdur. Amma indi statistika narahatlıq yaratmağa başlayıb. Dəstək tədbirlərindən yalnız uşaq doğulanda 500 manat birdəfəlik müavinət verilir. Bu, kifayət deyil, çünki həmin vəsait uşağın doğum xərcini belə ödəmir.

Nəticədə, ailələrdə uşaq sayı minimuma enib. Beynəlxalq təşkilatların proqnozları və müşahidə etdiyimiz tendensiyalar vəziyyətin ciddiliyini açıq şəkildə göstərir. Artıq biruşaqlı ailə modelinə keçmişik, iki-üç uşaqlı ailələr getdikcə azalır. Son 5-6 il ərzində uşaqların sayı 4%, əhalinin ümumi tərkibindəki payı isə 6% azalıb.

Əhali qocalır və bu, təkcə mənəvi-psixoloji problem deyil, həm də sosial-iqtisadi problemdir. Yaşlı əhalinin xüsusi çəkisinin artması dövlətin üzərinə əlavə maliyyə yükü, əmək qabiliyyətli vətəndaşların sayının azalması, hər 1000 işçiye düşən pensiyaçıların sayının artması, əmək haqqının azalması, sosial xərclərin artmasıdır. Bu səbəbdən əksər ölkələr öz əhalisini və uşaq və gənclərin nisbətini artırmaq üçün bir çox

Uşaq doğumu azalır, əhali qocalır: Nə edə bilərik?

tədbirlər görürlər. Buraya uşaq üçün aylıq müavinət, ev, torpaq sahəsi, avtomobil də daxil olmaqla çoxsaylı təşviq və güzəştlər daxildir.

Uzun illərdir ki, biz jurnalistlər, sosioloqlar, eləcə də bəzi deputatlar, ictimai xadimlər Azərbaycanda uşaq müavinətlərinin bərpası ilə bağlı hökumətə və parlamentə təkliflər veririk. Bunun üçün kifayət qədər maliyyə və iqtisadi imkanlar var. Amma hələlik, bu istiqamətdə heç bir irəliləyiş yoxdur. Hesab edirəm ki, ilkin mərhələdə hər uşağa ayda ən azı 100 manat, doğuşa görə isə 5 min manat verilə bilər. Heç olmasa, aylıq gəliri adambaşına 500 manatdan aşağı olan ailələr üçün bunu etmək olardı.

Arqument kimi qeyd olunur ki, aztəminatlı ailələrə guya ünvanlı sosial yardım ödənilir. Amma buna baxmayaraq, qeyri-

qənaətbəxş şəraitdə yaşayan uşaqlar var. Uşaq müavinəti daha məqsədyönlü və şəfəf olardı.

Buna baxmayaraq, etiraf etmək lazımdır ki, ailələrdə uşaqların sayının kəskin azalması təkcə sosial-iqtisadi problemlərlə bağlı deyil. Varlı ailələrin əksəriyyətinin bir və ya iki uşaqdan çoxu yoxdur. Həyat tərzi, mənəvi dəyərlər, psixologiya- hər şey dəyişib. Çoxları artıq özlərini uşaqlara həsr etmək istəmirlər. Bir sıra başqa obyektiv səbəblər də var: nikahların sayı azalıb, sonsuzluq artıb. Bütün bu səbəblər bizi demoqrafik fəlakətə sürükləyir. İndi tədbir görməsək, sonra gec olacaq.

Elçin Bayramlı
Sağlam Cəmiyyət
Hərəkatının rəhbəri

Putinin “dinc” şərtləri

Vaşinqton görüşü Alyaska sammitinin davamını gətirəcək, yoxsa?

görüşün təşkili mümkünlüyünü açıqlamışdı. Putinin köməkçisi Yuri Uşakov bildirib ki, Alyaskada keçirilən sammit zamanı Ukrayna prezidenti Vladimir Zelenski, ABŞ prezidenti Donald Tramp və Rusiya hökmdarı Vladimir Putin arasında üçtərəfli sammitin keçirilməsi müzakirə olunmayıb.

Aİ liderləri ABŞ-a gedir

Bu addım Ukrayna ilə Tramp administrasiyası arasında effektiv ünsiyyəti təmin etmək məqsədi daşıyır. Ukrayna prezidentini ABŞ-a səfəri zamanı Donald Tramp ilə danışıqlarda öz mövqeyini möhkəmləndirməyə və Ağ Evdə yarana biləcək təhlükəli münaqişələrdən yayınmağa çalışan avropalı müttəfiqlər tərəfindən dəstək veriləcək. Bu barədə bazar günü, avqustun 17-də Avropa diplomatlarına istinadən Politico nəşri məlumat yayıb. Nəşr qeyd edir ki, Avropa bu çətin dövrdə Zelenski üçün “tələyə” çevrilə biləcək və liderlər arasında münasibətlərə təhlükə yarada biləcək vəziyyətin qarşısını almağa çalışır. Ona görə də effektiv ünsiyyət üçün Trampdan müvafiq səviyyədə etimad və diplomatik proseslərə təsir göstərən Finlandiya prezidenti Aleksandr Stubbın Vaşinqtona göndərilməsi planlaşdırılır. Onun Zelenskini danışıqlarda müşayiət edəcəyi, münaqişələrin qarşısının alınmasına və Avropa ölkələri

Rusiya lideri Vladimir Putinin Alyaskada Donald Tramp ilə görüşü zamanı Ukraynaya qarşı genişmiqyaslı müharibənin dayandırılması ilə bağlı irəli sürdüyü tələblərin tam siyahısı ortaya çıxıb. Şərtlərin siyahısını Reuters yayıb. Kreml əvvəlki tələblərindən əl çəkməyib. Şərtlərin siyahısı:

- *Rusiya böyük saziş imzalanmayana qədər atəşkəs barədə düşünmür;
- *Kiyev qoşunlarını Donetsk və Luqansk vilayətlərindən tamamilə çıxarmalıdır;
- *Rusiya Xerson və Zaporıje vilayətlərində cəbhə xəttini donduracaq;
- *Sumi və Xarkov vilayətlərindəki ərazilərin Ukraynanın nəzarətinə qaytarılması;
- *Rusiyanın Kırım üzərində suverenliyinin rəsmi tanınması;
- *Rusiyaya qarşı sanksiyaların ən azı bir hissəsinin ləğvi;
- *Ukraynanın NATO-ya daxil olmasına qadağa;
- *Kiyev üçün beynəlxalq təhlükəsizlik təminatının mümkünlüyü müzakirə edilir;
- *Ukraynada rus dili və Rus Pravoslav Kilsəsi rəsmi hüquqlar almalıdır.

Xatırladaq ki, prezident Vladimir Zelenski Ukrayna, Amerika və Rusiya arasında üçtərəfli görüş təklifini dəstəkləyib. Danışıqların təfərrüatları bazar ertəsi, avqustun 18-də Vaşinqtonda ABŞ lideri Donald Tramp ilə müzakirə olunub.

Bu arada...

Müharibənin Tədqiqi İnstitutunun (ISW) analitikləri ABŞ prezidenti Donald Tramp ilə Rusiya lideri Vladimir Putinin Alyaskada keçirilən sammitdəki görüşünün nəticələrini təhlil ediblər. Tədbirə diqqətin artmasına baxmayaraq, Putinin Ukrayna müharibəsi ilə bağlı mövqeyi dəyişməz qalıb ki, bu da onun jurnalistlər qarşısındakı çıxışında aydın görünürdü. Rusiya xarici işlər naziri Sergey Lavrov ABŞ prezidenti ilə Rusiya lideri arasında keçirilən zirvə görüşündən sonra Türkiyənin xarici işlər naziri Hakan Fidan və Macarıstanın xarici işlər naziri Peter Szijarto ilə telefon danışığı aparıb. Bu barədə avqustun 16-da axşam Rusiya Xarici İşlər Nazirliyinin mətbuat xidməti məlumat yayıb. Bəyanatda qeyd edildiyi kimi, Lavrova Türkiyə XİN rəhbəri arasında söhbət Ankaranın təşəbbüsü ilə baş tutub. İştirakçılar “Rusiya və ABŞ arasında yüksək səviyyəli danışıqların” nəticələri barədə fikir mübadiləsi aparıblar. Həmçinin bildirilir ki, Peter Szijarto ilə söhbət zamanı Ukraynadakı müharibə ilə bağlı mövzular ABŞ-Rusiya sammitinin yekunları kontekstində nəzərdən keçirilərək müzakirə edilib. Bir gün əvvəl Peter Szijarto X sosial şəbəkəsində bəyan edib ki, iki ən böyük nüvə dövlətinin liderləri arasında keçirilən görüş Ukraynadakı müharibənin hərbi yolla deyil, yalnız danışıqlar yolu ilə həllinin mümkün olduğunu təsdiqlədi. Eyni zamanda Szijarto vurğulayıb ki, sülh yal-

nız dialoq və açıq diplomatik kanallara dəstək vasitəsilə əldə edilə bilər. Onun sözlərinə görə, Macarıstan üç ildən artıqdır ki, Brüssel və hərbi ritorikanı dəstəkləyən avropalı siyasətçilərin mövqeyinin əksinə olaraq, bu yanaşmanın tərəfdarıdır.

Öz növbəsində Macarıstanın baş naziri Viktor Orban X sosial şəbəkəsində Rusiya Federasiyası və ABŞ prezidentlərinin görüşündən sonra dünyanın daha təhlükəsiz olduğunu yazıb. Onun fikrincə, bu, onlar arasında əməkdaşlığın dağılmasına son qoyulmasından və qeyri-dost bəyanatların mübadiləsinin azalmasından xəbər verir. Türkiyə prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan da sosial şəbəkələrdə sammitin nəticələrinə münasibət bildirib və qeyd edib ki, bu, Rusiyanın Ukraynaya qarşı müharibəsinə son qoymaq üçün global səylərə “yeni təkan verib”. Ərdoğan ümid etdiyini bildirib ki, Ukrayna prezidenti Vladimir Zelenski sabit sülhün əsasını qoymaq üçün bu prosese inteqrasiya olunacaq. O, Türkiyənin də bu nəticənin əldə olunmasına töhfə verməyə hazır olduğunu bildirib. Bundan əvvəl, avqustun 12-də Ərdoğan Zelenski ilə telefon danışığı aparıb və o, Ankaranın Rusiya və Ukrayna prezidentləri arasında “liderlər səviyyəsində” görüş təşkil etməyə hazır olduğunu qeyd edib.

Xatırladaq ki, Tramp Ukraynada müharibəyə son qoymaq məqsədi ilə onun, eləcə də Zelenski və Putinin iştirakı ilə üçtərəfli

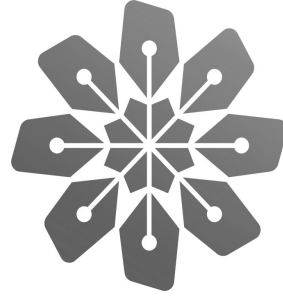
nin ABŞ-la strateji dialoqun formalaşmasına cəlb olunmasına kömək edəcəyi gözlənilir.

Tramp möhkəm işgüzar əlaqələr quran NATO-nun baş katibi Mark Ruttenin də iştirakı imkanları nəzərdən keçirilir. Avropalı müttəfiqlər və Ukrayna danışıqları Amerika prezidentini Kiyev üçün qəbul edilməz olan, xüsusən də Ukrayna ərazilərinin Rusiyanın nəzarətinə keçməsi ilə bağlı şərtlərlə razılaşmamağa inandırmaq üçün vacib hesab edir. Trampın Putinə qarşı dost münasibəti Aİ nümayəndələrinin narahatlığına səbəb olur. Ağ Ev sahibinin mövqeyinə görə Zelenskinin görüşünün daha az məhsuldar ola biləcəyi ilə bağlı qorxular var.

Alyaskada keçirilən son sammit də Avropa rəsmilərinin diqqətini çəkib. Tramp Kremlin arqumentlərinin əhəmiyyətli hissəsini nəzərə aldığı üçün onun bəzi nəticələri tənqidi qiymətləndirilib. Xarici Əlaqələr üzrə Avropa Şurasının analitiki Kamil Qranın fikrincə, bu sammit fəlakət olmasa da, danışıqların istiqaməti haqlı narahatlıq doğurur. Müttəfiqlər Zelenskinin ABŞ-a növbəti səfəri zamanı gözlənilməz vəziyyətlərin qarşısını almağa can atırlar. Avropa rəsmiləri Trampın Putinlə sövdələşməyə getməməsindən bir qədər məmnun olsalar da, Rusiya neftini alan ölkələrə ciddi sanksiyaların tətbiqi məsələsinin gündəmdən çıxarılmasından məyus olublar. “Politico” çətin diplomatik məqamlarda belə tərəfdaşlığın vacibliyini vurğulayır.

V.VƏLİYEV

Ümumdünya Humanitar Yardım Gününün tarixi 2003-cü il avqustun 19-da İraqda BMT qərgahının bombalanması nəticəsində yardım işçilərinin həlak olması ilə bağlıdır. Bu günün təsis edilməsində əsas məqsəd insan həyatını xilas etmək üçün çalışanları xatırlamaq və bu nəcib məqsəd uğrunda canlarından keçən humanitar yardım işçilərinin xatirəsinə yad etməkdir.

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə “ictimai və dövlət maraqlarının müdafiəsi” istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb.

göstərmişdi. Çin, İran, İtaliya, Macarıstan, Özbəkistan, Bosniya-Herseqovina, Xorvatiya, Tanzaniya, Konqo, Ruanda və Uqandadakı qaçqınlara yardım yönəldilib. 2020-ci ildə İrandakı

Humanitar yardım təbii fəlakət, müharibə, aclıq, epidemiya və ya digər fəvqəladə hallarda insanların əsas həyatı vacib ehtiyaclarını ödəmək üçün göstərilən beynəlxalq və ya yerli dəstəkdir. Bu yardımın sayəsində insan həyatı xilas edilir, aclıq, səfalət, xəstəlik çəkən insanlar üçün ümid cücərir. Humanitar yardım ən çox qida və tibbi yardım olaraq edilir, çünki bu gün səfalət, xəstəlik və müharibə kimi bəlalərin ortasında qalan insanlar ən çox qidaya və dərmana ehtiyac duyur. Belə

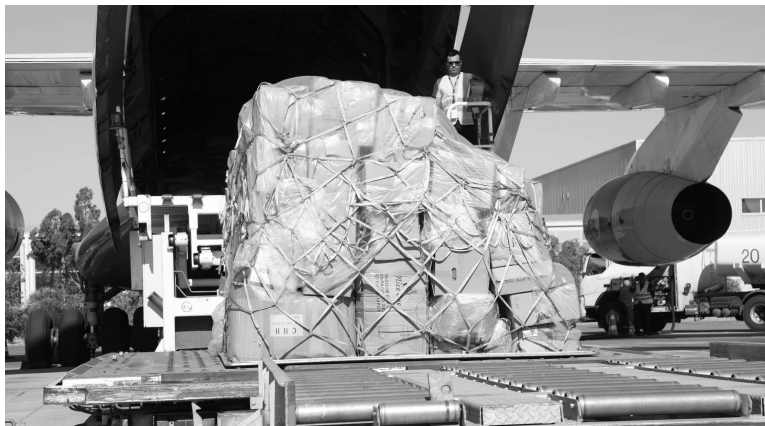
müvəqqəti sığınacaqlar yaradılır, çadır, konteyner evlər, yataqxana təşkili də humanitar yardımlardandır. Bütün bunlardan əlavə psixolo-

Məsələn, humanitar yardımın göstərilməsindəki əsas məqsəd fəvqəladə vəziyyətlərdə - müharibə, təbii fəlakət, aclıq, epidemiya

Beynəlxalq humanitar yardım xəritəsində Azərbaycanın yeri

Avqustun 19-u Ümumdünya Humanitar Yardım Günüdür

şiddətli daşqınlar zamanı 950,000 manatlıq humanitar yardım göndərilib. Yeməndə humanitar layihələr yerinə yetirilib, Nepaldakı 2025-ci il zəlzələsində, Filippindəki

bölgələrə aclıq və qida çatışmazlığının qarşısını almaq üçün ərzaq məhsulları, xəstəliyin, epidemiyanın qarşısını almaq üçün isə dərman, tibbi avadanlıq, həkim dəstəyi yardımı olunur.

Bundan əlavə, humanitar yardımın bir növü kimi maliyyə yardımı da edilir, münəfişə zonalarındakı zərərçəkmişlərə pul vəsaiti və ya vauçer verilir, geyim və məişət əşyaları – paltar, ayaqqabı, gündəlik istifadə olunan gigiyenik vasitələr göndərilir, evlərini itirənlərə

ji və sosial dəstək də travma yaşamış insanlara yardım sayılır.

Humanitar yardım göstərən beynəlxalq təşkilatlar əsasən BMT, Qırmızı Xaç, UNICEF, UNHCR-dir. Bundan əlavə dövlətlər birbaşa yardımlar göndərə bilər, qeyri-hökumət təşkilatları və fondlar, habelə fərdi şəxslər və könüllülər də yardım kampaniyası təşkil edə bilər, amma bu daha çox xeyriyyə kampaniyası olur.

Humanitar yardım ilə xeyriyyə yardımı arasında fərq var.

hallarında insanların həyatda qalmasını təmin etməkdir. Bu yardımlar əsasən təcili, qısa müddətli və həyatı vacib ehtiyaclar ehtiva edir, qida, dərman, sığınacaq, tibbi yardım, təxliyə, təmiz su təminatı olur. Bu cür yardımları əsasən beynəlxalq təşkilatlar həyata keçirir.

Xeyriyyə yardımının məqsədi də insanlara daha yaxşı bir həyat standartı təmin etməkdir, bu yardım da cəmiyyətin sosial həssas təbəqələrinə uzunmüddətli dəstək vermək, həyat keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq məqsədi güdür. Maddi yardım, təhsil üçün təqaüd, pulsuz yeməxana, uşaq evlərinə dəstək, xəstə uşaqlar üçün müalicə xərclərinin ödənilməsi xeyriyyə yardımlarına daxildir. Bu cür yardımları daha çox xeyriyyə fondları, iş adamları, könüllülər, fərdi şəxslər edir. Humanitar yardımlar insanlar ölməsin, həyatda qalsın ehtiva edərsə, xeyriyyə yardımı insanlar daha yaxşı yaşasın düşüncəsinə ehtiva edir.

Bizim dövlətimiz həm humanitar, həm də xeyriyyə yardımları ilə tanınan və sosial yükünü bilən dövlətlər arasındadır. Azərbaycan dünyanın müxtəlif regionlarında qeydə alınan təbii fəlakətlər, müharibələr, pandemiya və ərzaq böhranı kimi fəvqəladə hallarda yardım göndərmişdir. Məsələn, 2022–2024-cü illərdə Azərbaycandan Ukraynaya humanitar yardım həcmi cəmi 70 milyon manat edib. Bu yardım ərzaq, dərman və enerji infrastrukturunun bərpasına yönəldilmiş avadanlıqlar olub. 2025-ci ildə Prezident İlham Əliyev Ukraynaya əlavə 1 milyon ABŞ dolları məbləğində yardım ayırıb ki, bu vəsait də enerji infrastrukturunu üzrə elektrik avadanlığının alınmasına sərf olunub.

2023-cü ildə Türkiyənin vilayətlərində baş verən zəlzələdən sonra Azərbaycan 420 nəfərlik axtarış və xilasətmə qrupu, tibb avadanlığı, çadırlar, yataq dəstləri və digər zəruri yardım materiallarını göndərən ilk ölkə oldu. Ölkəmiz pandemiya dövründə də müxtəlif ölkələrə və təşkilatlara dəstək

Qırğızıstan, Pakistan, Moldovaya edilən yardımlar buna misal ola bilər. Azərbaycan dövləti həmçinin Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatına (WHO) 5 milyon dollarlıq, ISESCO və UNRWA-ya həm maddi, həm humanitar yardım etmişdi. COVID-19 vaksinasıyası çərçivəsində ölkəmiz Özbəkistan, Qırğızıstan, Tacikistan və Bosniya-Herseqovinaya AstraZeneca vaksininləri göndərmişdi.

Dövlətimizin yardım siyasəti yeni deyil, müstəqilliyini əldə etdikdən sonra Azərbaycan beynəlxalq yardım kampaniyalarında həmişə əhəmiyyətli paya sahib olub. 2017-ci ildə ərzaq böhranı ilə üzləşən Somali, Yəmən, Cənubi Sudan, Şimali-Şərqi Nigeriyaya AIDA vasitəsilə 50,000 ABŞ dolları yardım göndərilib, Burundiye 30,000 ABŞ dolları məbləğində humanitar yardım verilib,

Haiyan fırtınasında, Serbiya, Bosniya-Herseqovina və Pakistandakı təbii fəlakətlərdə bu ölkələrə yardım göndərilib.

Ölkəmizin Afrika ölkələri üzrə görmə qabiliyyətini itirmiş insanlara əməliyyat ilə yardım kampaniyası da bütün dünyada böyük rəğbətlə qarşılandı, Afrika ölkələrində katarakt əməliyyatları, Sudan regionunda içməli su layihələri həyata keçirildi, Ebola ilə mübarizəyə 1 milyon dollar ayrıldı. O cümlədən, 2017-ci ildə Cibutidə içməli su, qida və gündəlik ehtiyac üçün yardım göndərildi. Ümumilikdə, dövlətimiz 30-dan çox ölkəyə və bir neçə beynəlxalq təşkilata yardım göstərir, bu da ölkəmizin beynəlxalq humanitar dəstək rezervində əhəmiyyətli postda olmasından xəbər verir.

Lalə Mehralı

“Məktəblər hazırdır, kadr və infrastruktur problemləri isə qalır”

“15 sentyabrda məktəblərin açılması məsələsi gündəmin əsas mövzularından biridir və bu prosesa hazır olub-olmadığımız bir neçə amildən asılıdır. İlk növbədə, ölkədə yeni tədris ili üçün təhsil müəssisələrinin maddi-texniki bazasının vəziyyəti nəzərdən keçirilməlidir”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında təhsil eksperti İlqar Orucov deyib.

EKSPERT AÇIQLADI

Onun sözlərinə görə, son illərdə məktəblərdə müəyyən yeniliklər və təmir işləri aparılırsa da, hələ də bəzi bölgələrdə sinif otaqlarının sayının kifayət qədər olmaması, laboratoriyaların azlığı və avadanlıqların köhnəliyi tədrisin keyfiyyətinə təsir göstərir. Müəllimlərin peşəkar inkişafı üçün keçirilən təlimlər və yeni metodikaların tətbiqi müsbət haldır, amma bununla yanaşı, praktiki bacarıqların artırılması üçün daha genişmiqyaslı proqramlara ehtiyac var. Məsələnin digər tərəfi isə şagirdlərin dərse davamiyyətidir. Pandemiya sonrakı dövrdə şagirdlərin məktəbə adaptasiyası müəyyən çətinliklərlə müşahidə olundu. İndi əsas vəzifə onların

motivasiyasını yüksəltmək və təhsilə maraqlarını artırmaqdır. Bunun üçün dərslərin interaktiv üsullarla keçirilməsi, yeni tədris resurslarından istifadənin genişləndirilməsi mühüm rol oynayır.

Validəyn amilini də unutmamaq olmaz. Təhsil yalnız məktəbin deyil, ailənin də üzünə düşən bir məsuliyyətdir. Validəynlərin məktəb həyatında daha aktiv iştirakı, şagirdlərin inkişafına dəstək verməsi təhsilin ümumi keyfiyyətinə müsbət təsir göstərəcəkdir. Ümumilikdə, 15 sentyabr üçün təhsil müəssisələrinin açılışına hazırlıq prosesi müsbət qiymətləndirilə bilər. Amma qeyd etdiyim kimi, kadr çatışmazlığı, infrastruktur problemləri və tədris keyfiyyətinin artırılması istiqamətində görüləcək işlər hələ də qalmaqdadır. Bu məsələlər mərhələli şəkildə həll olunarsa, tədris ilinin daha səmərəli və uğurlu keçməsi mümkün olacaqdır.

Ziya Hikmətoğlu

Messi 875-ci qolunu vurdu, dünya futbolunda rekord qırdı!

ABŞ-nin “İnter Mayami” klubunun ulduz futbolçusu Lionel Messi karyerasında 875 qol vuraraq tarixi rekorda imza atıb. “Goal”ın məlumatına görə, futbolçu “Los Angeles Qalaks” ilə MLS matçında fərqlənib. Argentinəli hücumçu bu nailiyyəti tarixdə hamıdan tez - 1116 matçda əldə edib. Messi həm də bu uğura imza atan ən gənc futbolçu olub.

“Barselona”nın heyətində Messi onqat İspaniya çempionu, yeddi dəfə İspaniya kubokunun qalibi olub, həmçinin dörd dəfə Çempionlar Liqasının qalibi adını qazanıb. Ümumilikdə o, kataloniyalıların tərkibində bütün turnirlərdə 778 oyun keçirib, 672 qol vurub. Bundan əlavə, Messi 8 dəfə “Qızıl top”un sahibi olub.

“SƏS” qəzetinə abunə kampaniyası davam edir!

«SƏS» QƏZETİNƏ
ABUNƏ OLMAQ İSTƏYƏNLƏR
AŞAĞIDAKI YAYIM
ŞİRKƏTLƏRİ İLƏ ƏLAQƏ
SAXLAYA BİLƏRLƏR

1. Azərpoçt Poçtdaşıma Mərkəzi – 0125984955, 0552004544
2. Azərmətbuat Yayım MMC – 0124411991, 0124404694
3. Səma Mətbuat Yayım – 0125940252, 0503336969
4. Pressainform MMC – 0125115191, 0504560835, 0553156002
5. Qaya Mətbuat yayım – 0125667780, 0502352343
6. Ziya LTD – 0124977696, 0503067744

1 nüsxə 1 aylığı 13.20 AZN

6 aylıq 79.20 AZN

1 illik 158.40 AZN

ABUNƏÇİLƏRİMİZİN
XİDMƏTİNDƏYİK
Müraciət, şikayət, yazı,
təbrik və başsağlıqlarınızı
dərc etməyə hazırıq!

İdman insanın emosional sağlamlığına necə təsir edir?

İdman insan sağlamlığının ayrılmaz tərkib hissəsidir. Bu fikir, demək olar ki, hər zaman qəbul olunmuş bir həqiqət kimi səslənsə də, onun psixoloji təsirləri üzərində daha geniş dayanmaq vacibdir. Psixoloq praktikası göstərir ki, xüsusilə emosional tükenmişlik (burnout) sindromu yaşayan insanlarda idmanın müsbət rolu danılmazdır. İnsan şüuraltısında yığılan gərginliklər və psixosomatik pozuntular, fiziki aktivlik vasitəsilə azaldıla bilər. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında psixoloq Aytən Ələkbərova deyib.

Aytən Ələkbərova sözlərinə belə davam edib: “Müxtəlif psixoloji proqramların tərkibinə idman fəaliyyətlərinin daxil edilməsi, fərdlərin emosional vəziyyətinin stabilləşməsinə səbəb olur. Nəticədə, istər evdar xanımlar, istərsə də müxtəlif peşə sahibləri idman vasitəsilə həyat enerjilərini bərpa edir, ailə və iş mühitinə daha pozitiv təsir göstərirlər. İdman yalnız bədən deyil, həm də ruhun işığını artırır, insanın gündəlik fəaliyyətinə canlılıq gətirir.

Psixoloji təcrübə göstərir ki, insan emosional cəhətdən yorğun, tükenmiş vəziyyətdə olduqda, hətta qidalanma vərdişləri belə dəyişir. Kiçik bir yemək belə idman sonrası xüsusi ləzzət və enerji verə bilər. Lakin eyni yeməyi emosional tükenmiş bir insan qəbul edə bilmir. Bu hal psixosomatik pozuntuların klassik nümunəsidir. İdman fəaliyyəti isə həmin düşüncə və emosional pozuntuların aradan qaldırılmasına mühüm töhfə verir.

Tədqiqatlar və müşahidələr göstərir ki, güc strukturlarında və digər intensiv fəaliyyət sahələrində çalışan şəxslər idmanı yalnız fiziki hazırlıq üçün deyil, həm də psixoloji gərginliyin azaldılması vasitəsi kimi istifadə edirlər. Məşq sonrası insan orqanizmində yaranan rahatlıq hissi gündəlik stresslə mübarizədə mühüm rol oynayır. Nəticə etibarilə,

İdmanın həm psixi, həm də fiziki sağlamlıq üzərində təsiri danılmazdır. O, emosional yorğunluğun, psixosomatik pozuntuların qarşısını alır, insanda daxili harmoniya yaradır və həyat keyfiyyətini yüksəldir. Bu baxımdan, idmanın psixoloji sağlamlığın qorunması və inkişafında proqramlaşdırılmış şəkildə tətbiqi zəruri hesab olunmalıdır”.

Ayşən Vəli

Baş redaktor: Bəhruz Quliyev

Ünvanımız:
Bakı şəhəri,
Üzeyir Hacıbəyli
küçəsi, 66.

Şəhadətnamə: № 022492
<http://www.ses-news.az>
<http://www.sesqazeti.az>
E-mail: ses@sia.az

“ƏLİNCƏ” AZƏRBAYCAN XEYRİYYƏ
CƏMİYYƏTİNİN ORQANI.
QƏZET 1991-Cİ İL
YANVARIN 11-DƏN ÇIXIR
Tel: 598-33-90
Faks: 493-11-62

Redaksiyanın mövqeyi
ilə müəllifin mövqeyi
üst-üstə düşməyə bilər.

**Qəzet bazar və
bazar ertəsinə
başqa hər gün
nəşr olunur**

Tiraj: 3000